

Musiqi

DƏRSLİK

Üzeyir
Hacıbəyli

6

YAYINDA

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin*,
sözləri *Əhməd Cavadındır*.

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hər bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

LAYIHƏ

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

LAYIHƏ

LAYIHƏ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
YEGANƏ AXUNDOVA, LALƏ HÜSEYNOVA

Ümumtəhsil
məktəblərinin

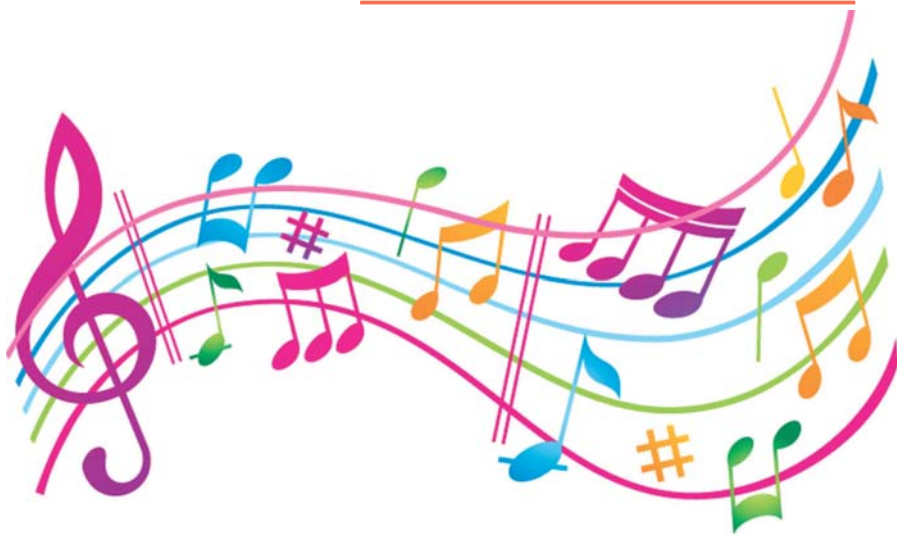
6

-ci sinfi üçün

MUSİQİ

fənni üzrə

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

LAYIHƏ

MÜNDƏRİCAT

I. MUSIQININ TƏSİR GÜCÜ

1. Musiqidə təzadlılıq	6
2. Musiqidə emosionallıq.....	8
3. Musiqidə millilik və ümumbəşərilik.....	10
4. Bəstəkarların yaradıcılığında milli xüsusiyyətlər	12
5. Musiqidə müharibə mövzusu.....	14
6. Musiqidə polifoniya.....	16
7. Musiqidə homofoniya.....	18
Özünü yoxlayın.....	20

II. MUSIQI VƏ HƏYAT

8. Musiqidə Qarabağ mövzusu.....	22
9. Musiqidə mübarizə mövzusu.....	24
10. Musiqidə gərginlik.....	26
11. Musiqidə milli qəhrəman obrazı.....	28
12. Klassik Azərbaycan muğamı –“Segah”.....	30
13. Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və musiqi.....	32
Özünü yoxlayın.....	34

III. MUSIQIDƏ ƏHVALİ-RUHIYYƏ

14. Musiqinin obyektiv reallığı.....	36
15. Musiqidə yumoreska.....	38
16. 20 Yanvar və musiqi.....	40
17. Musiqidə axşam əhvali-ruhiyyəsi.....	42
18. Musiqidə təbiət təsviri.....	44
19. Musiqidə real və qeyri-real obrazlar.....	46
20. Fransız bəstəkarının yaradıcılığında Xocalı mövzusu.....	48
21. Müxtəlif dövrlərdə mahnılarımızda qadın obrazları.....	50
22. Novruz bayramı və musiqi.....	52
Özünü yoxlayın.....	54

IV. AZƏRBAYCAN XALQ VƏ PROFESSIONAL MUSIQISI VƏHDƏTDƏ

23. “Şüştər” muğamı.....	56
24. Azərbaycan muğamları və xor.....	58
25. Azərbaycan muğamları və simfonik orkestr.....	60
26. Muğamlar və milli Azərbaycan operası.....	63
27. Azərbaycan xalq rəqsləri və balet.....	66
28. Azərbaycan xalq musiqisi və operetta.....	68
29. 28 May — Respublika Günü və musiqi.....	71
Sınıf konsertinə hazırlıq.....	74
Mahnı repertuarı.....	75
Musiqi lüğəti	108
İstifadə olunmuş ədəbiyyat.....	111

LAYIHƏ

1

Musiqinin təsir gücü

LAYIHƏ

1. MUSİQİDƏ TƏZADLILIQ

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov.
“Sevil” operasından “Sevilin ariyası”

Fikrət Əmirov

“Sevil” operasından

Fikrət Əmirov “Sevil” operasında “Sevilin ariyası”nda “Onu demə, zalım yar” Azərbaycan xalq mahnısından istifadə edib. “Sevil” operasında Sevil rolunun ən yaxşı ifaçısı Xalq artisti Firəngiz Əhmədova olub.

Musiqi dinləyək

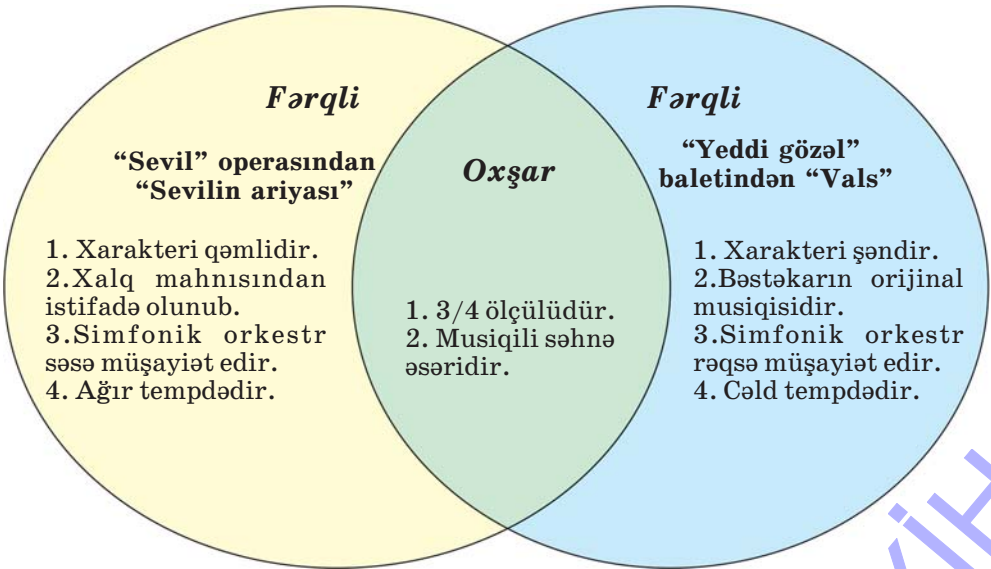
Qara Qarayev. “Yeddi gözəl” baletindən “Vals”

Qara Qarayev “Yeddi gözəl” baletindən

Valsin xanə ölçüsü, əsasən, 3/4 olur.

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri:

Musiqi əsərlərində cəld və asta templər var. Cəld və asta tempin sxemini belə göstərmək olar:

Cəld və ağır templər bir-biri ilə təzadlıdır.

Musiqi ifadə vasitəsi olan dinamik nüanslar arasında da təzadlılıq mövcuddur. Məsələn, güclü səslənmə işarəsi olan **forte (f)** və zəif səslənmə işarəsi olan **piano (p)** arasında təzadlılıq var.

Mahnını yada salağ və oxuyaq

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Aygün Səmədzadənin, sözləri Kəmalə Abıyevanınıdır.

Nəqərat::

I
Azərbaycan, gözlərimin qarası,
Azərbaycan, həyatımın mənası.
Nə deyim ki, layiq olsun vəsfinə?
Ey Vətənim, anaların anası!
Azərbaycan, anaların anası!

Torpağını geyinərəm əynimə,
Kür, Arazı axıdaram könlümə.
Xəzərimi məlhəm edib gələrəm, gələrəm
Ey vətənim, dəyən olsa könlünə.

II

Bir ağacsan, mən də sənə budağam,
Bir budaqsan, sənə yarpağam.
Bir nəğməsən, mən də hər an, hər zaman
O nəğməyə möhtac dodağam.

Məğrur səsin azadlığın sədası,
Şəhidlərin, ölməzliyin nidası.
Azərbaycan qalibiyyət dünyası,
İgidliyin sarsılmaz qalası!
Azərbaycan, anaların anası!

Nəqərat::

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. “Sevil” operasında “Sevilin ariyası”nda hansı Azərbaycan xalq mahnısının intonasiyalarından istifadə olunub?
2. Qara Qarayevin dinlədiyiniz “Vals”ı hansı balet üçün yazılıb?
3. Aygün Səmədzadənin Kəmalə Abıyevanın sözlərinə bəstələdiyi “Azərbaycan” mahnısında şair Azərbaycanı hansı sözlərlə təsvir edib? Yurda sevgisini necə bildirib? Siz hansı sözləri əlavə edərdiniz? Bu haqda danışın.

2. MUSIQIDƏ EMOSİONALLIQ

**Mustafa
Topçubaşov**

Müxtəlif xarakterli musiqi əsərləri insanda müxtəlif əhvali-ruhiyyə yaradır. Əsər şən, rəqs xarakterlidirsə, onu dinləyəndə insanda şən, qəmlidirsə – qəmli, mübariz ruhludursa – mübariz emosional əhvali-ruhiyyə yaranır. Musiqi insanda yaşamaq, qurub-yaratmaq, sevmək hisləri oyadır. Bəzən insanlar müəyyən bir işi görməmişdən əvvəl çox sevdikləri musiqiyə qulaq asırlar.

Azərbaycanın məşhur cərrahı professor Mustafa Topçubaşov cərrahiyyə əməliyyatından əvvəl Fikrət Əmirovun “Şur”, “Kürd-ovşarı” simfonik muğamlarından və “Heyratı” Azərbaycan zərbi-muğamından parçaları dinləyirdi. Professorun ən çox xoşladığı əsərlərdən biri Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operası idi.

Notla oxuyaq

“Heyratı” zərbi-muğamından bir parça

XX əsrin məşhur rus cərrahı Sergey Yudin ən ağır cərrahiyyə əməliyyatdan əvvəl dahi rus bəstəkarı Pyotr Çaykovskinin “6-cı simfoniya”sını dinləyirmiş.

Musiqi dinləyək

**Pyotr
Çaykovski**

P.Çaykovskinin “6-cı simfoniya”sının I hissəsindən köməkçi mövzu

Pyotr Çaykovskinin “6-cı simfoniya”sının I hissəsindən köməkçi mövzu lirik, həzin xarakterli və insanı düşündürən bir musiqi əsəridir. Xanə ölçüsü 4/4, yəni dörd çərəkdir.

Bunu da bilin

“Heyratı” zərbi-muğamı təntənəli və mübariz xarakterli birhissəli əsərdir. Bu zərbi-muğam insanda xoş və mübariz əhvali-ruhiyyə yaradır.

“Heyratı”nın marş xarakterli olması imkan verir ki, ondan bayram günlərində keçirilən hərbi baxışlarda istifadə olunsun. Bu zərbi-muğamın xanə ölçüsü 2/4-dir və “Rast” ladında səslənir.

Yeni mahnı öyrənək

İSTİQLAL BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfqin,
sözləri Valeh Mirzənindir.

Marş tempində

Çi - çək - lən - di e - li - miz, nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu təhl - fə - si qis - mət ol - du biz - lə -
Nəqərat:
- rə!.. Düz niy - yət - li - sən bu dün - ya - da
sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

II	Nəqərat:	III
Bizi sevməyənləri Yandırdıq odumuzla. Adınla bir səslənən Müqəddəs adımızla.	Düz niyyətli sən, Bu dünyada sən, Ey mənim ana Vətənim!	Böyük tarixi olan Bir millətin oğluyuq! İstiqlalı yaradan Xalqın mətin oğluyuq!

“İstiqlal bayramı” mahnısı “Rast” muğamına əsaslanır, xanə ölçüsü 2/4-dir, marş tempində səslənir, xaraktercə “Heyratı” zərbi-muğamına yaxındır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. P.Çaykovskinin “6-cı simfoniya”sının köməkçi mövzusunun xarakteri necədir?
2. “Heyratı” necə xarakterə malik bir muğamdır?
3. Kədərli olduğunuz anlarda hansı musiqi nümunəsini dinləyirsiniz və bu sizin əhvalınıza necə təsir edir? Bu haqda danışın.

3. MUSIQIDƏ MİLLİLİK VƏ ÜMUMBƏŞƏRİLİK

Qara Qarayev (1918–1982) Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirəndən sonra təhsilini Moskva Dövlət Konservatoriyasında, dünya şöhrətli bəstəkar Dmitri Şostakoviçin sinfində davam etdirmişdir. Qara Qarayev opera, operetta, balet, simfoniya janrlarında möhtəşəm musiqi əsərləri yaratmışdır. Bəstəkar bir çox skripka və fortepiano üçün əsərlərin, romansların müəllifidir. O, “Dənizi fəth edənlər”, “Onun böyük ürəyi”, “İnsan məskən salır” “Don Kixot”, “Xəzər neftçiləri haqqında povest”, “Uzaq sahillərdə” və s. filmlərə musiqi bəstələmişdir.

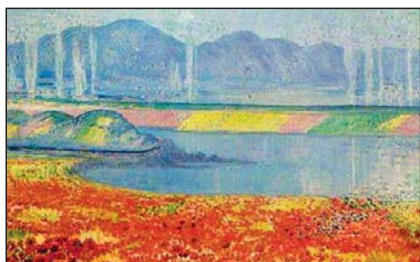

Frederik Şopen

Musiqi dinləyək

Polyak bəstəkarı Frederik Şopen (1810–1849) Varşava Ali Musiqi Məktəbini bitirmişdir. Bəstəkar, əsasən, fortepiano aləti üçün müxtəlif janrlı əsərlər: etüdlər, mazurkalar, polonezlər, valslar, konsertlər, prelyüdlər, sonatalar və s. yaratmışdır. Varşavada anadan olan F.Şopen Parisdə vəfat etmişdir. Vətəninə çox sevən bəstəkarın vəsiyyətinə görə ölümündən sonra onun ürəyi Varşavaya gətirilmişdir.

F.Şopen. “Mi minor valsı”, Q.Qarayev. “Fikirli” fortepiano pyesi

Səttar Bəhlulzadə.
“Torpağın arzusu”

Səttar Bəhlulzadənin “Torpağın arzusu” əsərində olduğu kimi, F.Şopenin də “Mi minor valsı”nda təbiətin gözəllikləri əks etdirilir. Səttar Bəhlulzadə bu gözəllikləri rənglərin, F.Şopen isə notların dili ilə təsvir edir.

Bunu da bilin

Q.Qarayevin “Fikirli” fortepiano pyesi də F.Şopenin “Mi minor valsı” kimi vals tempindədir. Əsərin melodiyası lirik, axıcı və mahnı xarakterlidir, elə bu səbəbdən insanda gözəl hisslər yaradır. Həm F.Şopenin “Mi minor valsı”nda, həm də Q.Qarayevin “Fikirli” fortepiano pyesində xalq musiqisinin koloritlərindən istifadə olunub. Hər iki əsər vals janrındadır. Bu iki əsərin hər biri milli olmaqla bərabər, həm də ümumbəşəridir.

Notla oxuyaq

“Heyratı” zərbi-muğamından bir parça

Marş tempində

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Pənah Əliyevindir.*

I
Sabahların zəfəri,
Azərbaycan əsgəri.
Qov Vətəndən düşməni,
Azərbaycan əsgəri.

Nəqərat:

Qəm libası geyməsin
Bizim çiçəkli dağlar.
Güllə səsi, top səsi
Əşitməsin uşaqlar.

II
Mərd ordumuz yaşasın,
Bu torpaqdan güc alsın.
Ücrəngli bayrağımız
Yüksəklərə ucalsın.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. “Q.Qarayev və kino musiqisi” dedikdə ən çox hansı film haqqında düşünürsünüz?
2. Q.Qarayevin “Fikirli” fortepiano pyesinin F.Şopenin “Mi minor valsı” əsəri ilə oxşar cəhətləri hansılardır?
3. S.Bəhlulzadənin “Torpağın arzusu” əsəri ilə F.Şopenin “Mi minor valsı”-nı nə birləşdirir? İncəsənətdə və musiqidə milli çalarların istifadəsi özünü necə göstərir? Bu haqda danışın.

4. BƏSTƏKARLARIN YARADICILIĞINDA MİLLİ XÜSUSİYYƏTLƏR

Üzeyir Hacıbəyli

Dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli bir sıra musiqili səhnə əsərlərində Azərbaycan xalq musiqi nümunələrindən yararlanmışdır. Bəstəkar “Leyli və Məcnun” muğam-operasında sərkərdə “Nofəlin ariyası” üçün “Heyratı” Azərbaycan zərbi-muğamından istifadə etmişdir.

Dünya musiqisi tarixində də bəstəkarlar zaman-zaman həm öz xalqının, həm də digər xalqların musiqisinə müraciət etmişlər. Məsələn, dahi rus bəstəkarı Mixail Qlinkanın “Ruslan və Lyudmila” operasında “Qalanın dibində” Azərbaycan xalq mahnısının, macar bəstəkarı Bela Bartokun “3-cü kvartet”ində “Tərəkəmə” Azərbaycan xalq rəqsinin, dahi alman bəstəkarı İohann Sebastyan Baxın “Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa” əsərində “Bayatı-Şiraz” klassik Azərbaycan muğamının intonasiyaları duyulur.

“Leyli və Məcnun” operasından

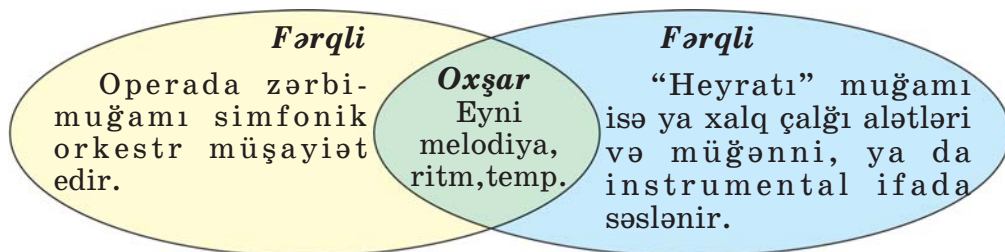
Musiqi dinləyək

Ü.Hacıbəyli. “Leyli və Məcnun” operasından
“Nofəlin ariyası”

Bunu da bilin

Ü.Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” muğam-operası 1908-ci il yanvarın 25-də Bakı şəhərində, indiki Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının binasında tamaşaya qoyulmuşdur. Bu əsər bütün Şərq aləmində opera janrının əsasını qoymuşdur.

“Heyratı” zərbi-muğamının “Nofəlin ariyası” ilə oxşar və fərqli cəhətlərini müqayisə edək.

Yeni mahnı öyrənək

SARI GƏLİN (Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Sağın ucun hörməzlər,
Gülü sulu dərməzlər,
Bu sevdə nə sevdadı?
Səni mənə verməzlər,
Neynim, aman, aman, sarı gəlin.

II

Bu dərənin uzununu,
Çoban, qaytar quzunu, quzunu,
Nə ola, bir gün görəm,
Nazlı yarın üzünü,
Neynim, aman, aman, sarı gəlin.

III

Aşıq ellər ayrısı,
Şana tellər ayrısı.
Bir gününə dözməzdim,
Oldum illər ayrısı.
Neynim, aman, aman, sarı gəlin.

Bəstəkar Oqtay Rəcəbov “Soprano və Kamera orkestri üçün Konsert”ində “Sarı gəlin” Azərbaycan xalq mahnısından istifadə edib.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Hansı dünya bəstəkarlarının yaradıcılığında Azərbaycan xalq musiqisindən istifadə edilib?
2. Ü.Hacıbəyli “Leyli və Məcnun” operasında hansı zərbi-muğamdan istifadə edib?
3. Youtube üzərindən Akif İslamzadənin ifasında “Sarı gəlin” mahnısını dinləyin və mahnıdakı milli çalarlar haqqında danışın. Axtarış üçün açar sözlər: Akif İslamzadə, “Sarı gəlin”.

5. MUSIQIDƏ MÜHARİBƏ MÖVZUSU

Azərbaycan xalqının əzmi və iradəsi, iqtisadi gücü, müasir texnika ilə təchiz edilmiş ordusu II Qarabağ müharibəsində əldə etdiyimiz qələbənin ən mühüm amilləri oldu. 44 gün davam edən müharibə nəticəsində işğal altında olan torpaqlarımız düşməndən azad edildi. Ana Vətən illərdir əsarətdə olan sevimli yurd yerlərinə, səfalı Qarabağına qovuşdu. Qədim Şuşa şəhərinin azad edildiyi gün, yeni noyabr ayının 8-i Azərbaycan tarixinə Zəfər Günü kimi yazıldı.

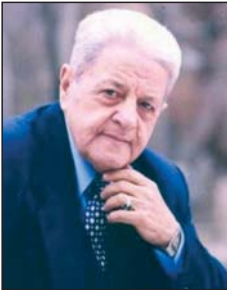
Bəstəkar Oqtay Rəcəbovun “Zəfər himni” kantatası səfərbər Azərbaycan Ordusunun sərkərdəsi, Ali Baş Komandan İlham Əliyevə həsr edilib. Kantatanın sözləri Baba Vəziroğlunundur.

Musiqi dinləyək

Oqtay Rəcəbov. “Zəfər himni” kantatasının III hissəsi

Bunu da bilin

Kantata – simfonik orkestr, xor və solistlər üçün nəzərdə tutulmuş təntənəli xarakterli əsərdir.

**Əlibaba
Məmmədov**

**Əliağa
Vahid**

Nəğmələr də bəzən insanlar kimi qəribə taleli ola bilər. Əlibaba Məmmədovun Əliağa Vahidin sözlərinə bəstələdiyi “Vətən yaxşıdır” mahnısı Azərbaycanın əzəli torpağı olan Qarabağ uğrunda gedən Vətən müharibəsində şəhid olan Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin giziri Xudayar Yusifzadənin ifasında ikinci həyat qazandı. Əlibaba Məmmədov bu təsnifi şəhid Xudayarın xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq “Xudayar təsnifi” adlandırdı.

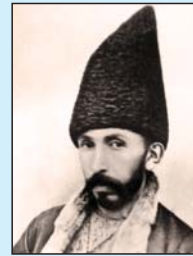
Musiqi dinləyək

Mircavad Cəfərov və “Cəngi” etno-caz qrupu. “Xudayar təsnifi”

Bunu da bilin

Azərbaycan klassik muğamları arasında xüsusi yeri olan “Çahargah” mübarizə, qəhrəmanlıq əhvali-ruhiyyəsini ifadə edir. Böyük Azərbaycan şairi Bəxtiyar Vahabzadə “Muğam” poemasında bu əhvali-ruhiyyəni belə göstərir:

*Təlatümlər, həyəcanlar,
Bərdəştidir — ön sözüdür
Çahargahın.*

Mir Möhsün
Nəvvab

Azərbaycanın Şuşa şəhərində yaşayıb-yaratmış şair, rəssam, xəttat və musiqişünas alim Mir Möhsün Nəvvab “Çahargah” muğamını göy gurultusuna, görkəmli tarzən Əhməd Bakıxanov isə müharibəyə, döyüş meydanına bənzədirdi.

Musiqi dinləyək

“Çahargah” muğamından bir hissə

Yeni mahnı öyrənək

AZADLIQ MARŞI

*Musiqisi “Heyratı” zərbi-muğamı,
sözləri Elçin Mirzəbəylinindir.*

I

Ey ulu Vətənim, doğma torpağım,
Var tükənməz odun, sönməz ocağın.
Azadlığa çıxmaq üçün qalxsın bayrağın.

Nəqərat:

Qalx ayağa, millət, boğmasınlar səsimizi,] 2
Bir bayraq altında birləşdir bizi.

II

Biz ki vətən oğlu, millət oğlu, Odlar oğluyuq,
Biz ki xalqa bağlı, yurda bağlı, elə bağlıyıq,
Biz ki haqq yolunda andımızdan dönmərik heç vaxt,
Vuruş zülmə qarşı, ey ulu torpaq!

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. 44 günlük müharibənin qəhrəmanlıq tarixi haqqında nə bilirsiniz?
2. “Çahargah” muğamının xarakteri necədir?
3. O.Rəcəbovun “Zəfər himni” kantatası kimə həsr olunub?
4. Youtube üzərindən “Xudayar təsnifi” adlandırılan “Vətən yaxşıdır” mahnısını dinləyin. Şəhid Xudayar Yusifzadənin ifasında mahnı necə səslənir? Bu haqda danışın.
Axtarış üçün açar sözlər: “Xudayar təsnifi”, “Vətən yaxşıdır”.

6. MUSIQIDƏ POLİFONİYA

Polifoniya çoxsəsliklik deməkdir. Polifonik musiqi janrlarından biri də “Fuqa” adlanır. “Fuqa” latın sözü olub, “qaçmaq”, “yüyürmək” mənasını verir. “Fuqa” xüsusi ciddi qanunlar əsasında yaradılmış çoxsəsli polifonik əsərdir. Bu janrı yüksək zirvələrə qaldıran İohan Sebastyan Bax olmuşdur. Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev də fuqa yazmışdır. Fuqa sərbəst janr olmaqla bərabər, həm də simfoniya, kantata, oratoriya, rekviyem və s. janrlı əsərlərin tərkib hissəsi də ola bilər.

Musiqi dinləyək

İ.S.Bax. “Orqan üçün re minor “Tokkata və Fuqa” əsərindən “Fuqa”

Niyazi

Dirijor, bəstəkar Niyazi (1912–1984) ilk musiqi təhsilini Bakı Musiqi Texnikumunda almış, sonradan təhsilini Moskva və Leningradda (indiki Sankt-Peterburq) davam etdirmişdir.

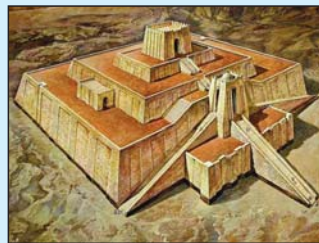
“Zaqatala simfonik süitəsi”, “Xosrov və Şirin” operası, “Rast” simfonik muğamı, “Çitra” baleti kimi məşhur əsərlərin müəllifidir. Bəstəkar “Çitra” baletinə görə “Cavahirləl Nehru” adına beynəlxalq mükafata layiq görülmüşdür. Niyazi “Təbrizim”, “Dağlar qızı”, “Arzu” və “Vətən haqqında mahnı” kimi bir sıra mahnıların və həmçinin “Almaz”, “Kəndlilər”, “Fətəli xan” və s. kinofilmlərə yazılmış musiqilərin müəllifidir. Bəstəkarın “1920-ci ildə” opera-kantatası, simfonik orkestr üçün “Rəqs süitəsi”, “Qaytağı” əsərləri də dünya mədəniyyəti inciləri sırasına daxil edilmişdir.

Musiqi dinləyək

Niyazi. “Rast” simfonik muğamından II hissə

Bunu da bilin

Qədim şumer memarlığına xas olan 3, 5, 7 pilləli məbədlər Zikkurat adlanırdı. Zikkuratın yuxarı qalxdıqca ensizləşən son pilləsində ibadətgah yerləşirdi. Qədim şumerlər Zikkuratdan səma cisimlərini müşahidə etmək üçün rəsədxana kimi istifadə edirdilər.

Azərbaycan muğamlarının quruluşu da Zikkurata bənzəyir. Belə ki hər yeni hissə o birindən bir pillə yuxarıdır.

Bunu da bilin

İ.S.Baxın “Tokkata və Fuqa” əsəri orqan aləti üçün yazılıb. Orqan çox qədim musiqi alətlərindən biridir. O ən böyük musiqi alətidir. Bu alətin səslənməsi insanda böyük əhvali-ruhiyyə yaradır. Orqan bir orkestr qədər səslənmə yaradır. Orqan üçün ən gözəl əsərləri İ.S.Bax bəstələyib.

Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev də fuqa yazmışdır. Fuqa sərbəst janr olmaqla bərabər, həm də simfoniya, kantata, oratoriya, rekviyem və s. janrlı əsərlərin tərkib hissəsi də ola bilər.

Yeni mahnı öyrənək

TƏMİZ SƏMA ALTINDA

I

Biz hər səhər günəşlə
Qoşa duraq, uşaqlar.
Təmiz səma altında
Yaşa dolaq, uşaqlar.

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasındır.*

Nəqərat:

Çıxaq doğma ellərə, ellərə,
Çəmənlərə, çöllərə, çöllərə.
Mahnı qoşaq dillərə, dillərə,
Gülək, çalaq, uşaqlar, uşaqlar.

II

Sevək işi, zəhməti,
Bilik adlı sərvəti.
Biz vüqarı, qüdrəti
Eldən alağ, uşaqlar.

Nəqərat:

III

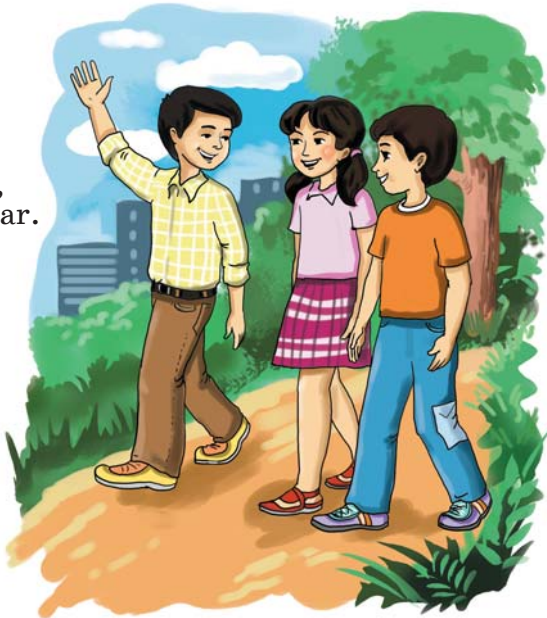
Hər birimiz tər çiçək,
Həm ətirli, həm qəşəng.
Əbədi bir nəğmətək
Təzə qalaq, uşaqlar.

Nəqərat:

“Təmiz səma altında” mahnısı oynaq, şən xarakterə malikdir. Onun bəndi birsəsli, nəqəratı isə ikisəsli.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Polifoniya nə deməkdir?
2. Hansı polifonik janrları tanıyırsınız?
3. Fuqaya hansı janrlı əsərlərin tərkibində rast gəlinir?

7. MUSİQİDƏ HOMOFONIYA

Musiqi dinləyək

İ.S.Bax. “Lya minor” prelyüdü
L.V.Bethoven. “Sol major” menueti

*Lüdvig Van
Bethoven*

Homofoniya təksəslilik deməkdir.

L.V.Bethovenin “Sol major” menuetində əsas melodiya sağ, yaxud sol əldə fərdi olaraq səslənir. Akkordlar, yaxud hansısa səslər onu müşayiət edir. Belə əsərlər, o cümlədən L.V.Bethovenin indi dinlədiyimiz menueti homofonik əsər adlanır. Yəni İ.S.Baxın “Lya minor” prelyüdü polifonik, L.V.Bethovenin “Sol major” menueti isə homofonik əsər hesab olunur.

Musiqi dinləyək

F.Şubert. “Ave Mariya”

Bəstəkar Fikrət Əmirov (1922–1984) dünya musiqi mədəniyyəti üçün yeni bir janrın — simfonik muğam janrının yaradıcısıdır. Onun “Şur” və “Kürd-ovşarı” simfonik muğamları məşhur musiqi salonlarında səslənmiş və böyük tamaşaçı rəğbəti qazanmışdır.

Bəstəkar musiqinin, demək olar ki, bütün janrlarında gözəl sənət inciləri yaratmışdır. Janrından asılı olmayaraq, onun yaratdığı əsərlərin melodiyları xalqımızın və digər xalqların dilinin əzbəri olmuşdur.

Musiqi dinləyək

F.Əmirov. “Şur” simfonik muğamının “Simayi-Şəms” şöbəsindən bir hissə

Dinlənən “Şur” simfonik muğamından görünür ki, bəstəkar bu əsəri yazarkən həm polifonik, həm də homofonik üslublardan istifadə etmişdir.

Notla oxuyaq

“Şur” muğamının “Simayi-Şəms” şöbəsindən bir parça

İÇƏRİŞƏHƏR

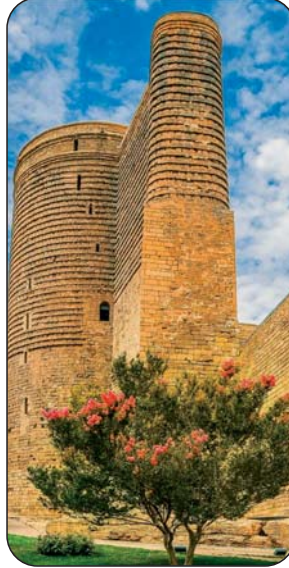
Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızının.

I

Daşlarında gəzişsin
Gilavarın sığalı.
Bakımın min illərdən
Gələn şirin nağılı.
Səni çox sevirəm, çox,
Həyatımın, qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Nəqərat:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

II

Əsrlər naxış salıb
Torpağına, daşına.
Qız qalası tac kimi
Qoyulubdur başına.
Kim inanar, soruşsa,
Sənin bunca yaşına?
Qəlbimin iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Nəqərat:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Bunu da bilin

Dərslərdə verilən bütün mahnılar homofonik əsərlərdir. Ona görə ki, burada əsas melodiyanı məktəblilər oxuyur, fortepiano isə onu müşayiət edir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Hansı əsərlərə homofonik əsərlər deyilir?
2. Polifonik və homofonik əsərlərin fərqi nədir?
3. İndiyədək oxuduğunuz mahnılar polifonik, yoxsa homofonik janra aiddir?
4. O. Rəcəbov və S. Nuruqızının "İçərişəhər" mahnısında bəstəkar və şair xalqın qədim yurd yerinə sevgilərini hansı ifadə vasitələri ilə veriblər?

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Bəstəkarların və şairlərin adlarını şəkillərinə görə təyin edin.

TESTLƏR

1. Hansı bəstəkar öz operasında “Onu demə, zalım yar” Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir?

- a) Q. Qarayev b) F. Əmirov c) Niyazi

2. Dünya şöhrətli azərbaycanlı dirijor-bəstəkar kimdir?

- a) M. Maqomayev b) T. Quliyev c) Niyazi

3. Azərbaycanda simfonik muğam janrını ilk dəfə kim yaratmışdır?

- a) C. Cahangirov b) Q. Hüseynli c) F. Əmirov

4. Orqan üçün ən çox əsər yazan bəstəkarın adı nədir?

- a) L. V. Bethoven b) P. Çaykovski c) İ. Bax

5. Hansı bəstəkar ürəyinin Varşavaya aparılmasını vəsiyyəet etmişdir?

- a) L. V. Bethoven b) F. Şopen c) D. Şostakoviç

6. Hansı bəstəkarın əsərləri, əsasən, polifonik üslubda yazılıb?

- a) L. V. Bethoven b) İ. Bax c) O. Zülfüqarov

7. Fikrət Əmirovun “Şur” simfonik muğamı hansı üslubdadır?

- a) Homofonik b) Polifonik c) Homofonik, polifonik

Musiqi və həyat

LAYIHƏ

8. MUSIQIDƏ QARABAĞ MÖVZUSU

Vətəni tərənnüm edən, doğma yurd uğrunda mübarizəyə səsləyən musiqi əsərləri Qarabağ zəfərinin qazanılmasında mühüm rol oynadı. Qarabağın işğal altında olduğu dövr ən müxtəlif janrlarda musiqi nümunələrinin yazılması ilə nəticələndi. Bu əsərlər xalqı birləşdirdi, gənc nəslə döyüş əzmi aşıladı, Vətəni sevdirdi. Belə musiqi əsərlərindən biri də bəstəkar Vasif Adıgözəlovun “Qarabağ şikəstəsi” oratoriyası oldu.

Musiqi dinləyək

Vasif Adıgözəlov. “Qarabağ şikəstəsi” oratoriyasından “Qarabağ şikəstəsi”

Son illərin ən məşhur mahnılarından biri Ozan Arifin sözlərinə Aytən İsmixanovanın yazdığı “Ya Qarabağ, ya ölüm” mahnısıdır. Mahnı Miri Yusif, Alim Qasimov və “Natiq ritm qrupu”nun ifasındadır. Mahnının ifasında zərb alətlərinin səs effektləri, muğam və müasir hip-hop elementləri birləşib.

Yeni mahnı öyrənək

Ya Qarabağ, ya ölüm

*Musiqisi Aytən İsmixanovanın,
sözləri Ozan Arifindir.*

I

Mənim könlüm ağlayar ağlayanla birlikdə,
Qarabağda qaralar bağlayanla birlikdə.
70 illik yaşını silə bilmir Qarabağ,
Azadlıq gəldi, lakin gülə bilmir Qarabağ.

Nəqərat:

Ya Qarabağ, ya ölüm, başqa yolu yox artıq!
Ya Qarabağ, ya ölüm, başqa yolu yox artıq!

II

Dünya duysun bu səsi! Bu səs Şərqi səsdir,
Peyğəmbərin öydüyü nəcib irqin səsdir.
Bu səs Azərbaycanın, bu səs türkün səsdir,
Bu erməni qəsd etdi canımıza, qəsd artıq.

III

Qarabağda qan var, qan, ağlayır Azərbaycan,
Qarabağda qaralar bağlayıb Azərbaycan.
Qanlar qarı ərtdi, çağlayır Azərbaycan,
Vəhşət bu, dünya, dön bir bizə bax artıq.

QARABAĞ

Sözləri və musiqisi Bəhram Nəsimovundur.

I

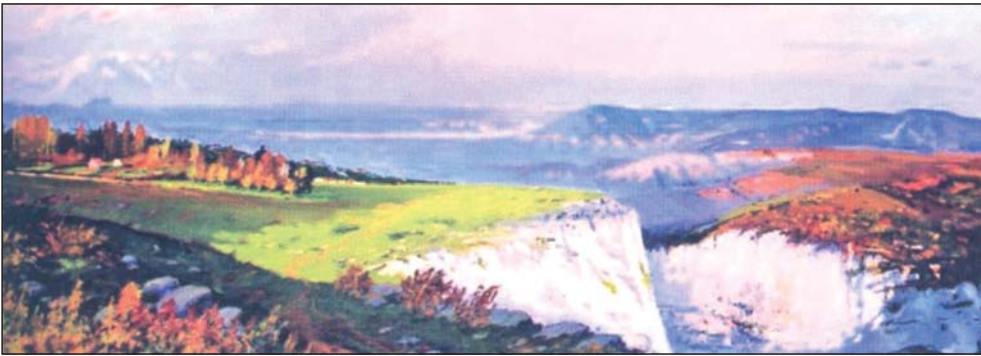
Sevgilim, seyrə çıxmaq burda gəl ilk baharı,
Dil açır qəlbimizin ən şirin arzuları.
Anadır arzulara hər zaman Qarabağ,
Danışan dil-dodağım, tar-kaman Qarabağ.
Qarabağ, can Qarabağ, ana yurdum!

II

Tarlalarında neçə qəhrəman övladı var,
Əməyi güllər açan Xanları, Bünyadı var.
Anadır arzulara hər zaman Qarabağ,
Danışan dil-dodağım, tar-kaman Qarabağ.
Qarabağ, can Qarabağ, ana yurdum!

Nəqərat::

Bu çəmənlərdə gəzir Vəqifin şux gözəli,
Ruhunu burdan alır Nəvənin qəzəli.
Anadır arzulara hər zaman Qarabağ,
Danışan dil-dodağım, tar-kaman Qarabağ.
Qarabağ, can Qarabağ, ana yurdum!

Səttar Bəhlulzadə "Cıdır düzü"

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Qarabağ zəfərinin qazanılmasında musiqinin rolu haqqında danışın.
2. Bəhram Nəsimov "Qarabağ" mahnısında Qarabağın gözəlliklərini hansı sözlərlə verib?
3. Vasif Adıgözelovun "Qarabağ şikəstəsi" oratoriyasını dinləyərkən xəyalınızda Qarabağ obrazı hansı strixlərlə canlanır?
4. Youtube üzərindən Tərən Məmmədhusəynovun Sabir Rüstəmxanlının sözlərinə yazdığı "Zəfər mahnısı"nı dinləyin. Mahnıda Azərbaycan Ordusunun zəfəri necə təsvir olunub? Bu haqda danışın. Axtarış üçün açar sözlər: Tərən Məmmədhusəynov, Sabir Rüstəmxanlı, "Zəfər mahnısı".

9. MUSIQIDƏ MÜBARİZƏ MÖVZUSU

Piter Abrahams

Azərbaycan xalqı tarixboyu Vətənin azadlığı uğrunda mübarizə aparmış və bu mübarizə ideyası bəstəkarlarımızın müxtəlif janrlı əsərlərində və xalq musiqimizdə öz əksini tapmışdır.

Məsələn, dahi Ü.Hacıbəylinin “Koroğlu” operası, C.Cahangirovun “Arazın o tayında” vokal-simfonik poemasında, F.Əlizadənin “İntizar” operasında, V.Adıgözəlovun “Çanaqqala” oratoriyasında, O.Rəcəbovun “Çingiz” simfoniya-rekviyemində və digər əsərlərdə Vətən uğrunda mübarizə mövzusu öz əksini tapmışdır.

Vətən uğrunda mübarizə mövzusunə xalq mahnılarımızda da rast gəlirik. Əfsanəvi xalq qəhrəmanı Koroğlu və onun dəliləri haqqında olan “Dağlar qoynunda”, “Meydan başında”, “Qoç Koroğludur”, “Qırat, gəl” və s. kimi mahnılar məhz bu mübarizəyə həsr olunub.

Qara Qarayevin “İldırımli yollarla” baletinin mövzusu Cənubi Afrika yazıçısı Piter Abrahamsın eyniadlı romanından götürülmüşdür.

“İldırımli yollarla” baletində irqi ayrı-seçkilik, müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizə musiqi və xoreoqrafiya vasitəsilə öz əksini tapır.

Universiteti bitirmiş qaradərili Lenni öz kəndinə gənc nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olmaq üçün qayıdır. Valideynləri və dostları onun gelişinə sevinir, bu münasibətlə şənlik edirlər. Sevinməyən yalnız ağdərili cənab müstəmləkəçi Gert Vilyerdir. Lenni dərş keçdiyi zaman qonşu kənddən uşaqlar müəllimləri Mako ilə onun yanına gəlirlər. Onlar bir yerdə rəqs etməyə başlayırlar. Bu, Gertin xoşuna gəlmir və ona görə də məktəbi bağlamağı əmr edir.

Qara Qarayevin “İldırımli yollarla” baleti mübarizəyə çağırışla bitir.

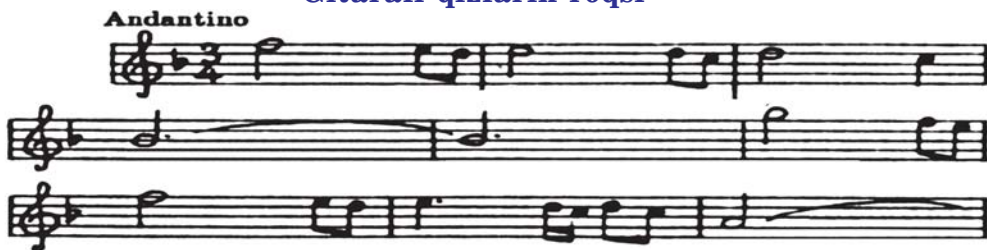
“İldırımli yollarla” baletindən

Musiqi dinləyək

Qara Qarayevin “İldırımli yollarla” baletindən “Gitaralı qızların rəqsi”

Notla oxuyaq

Gitaralı qızların rəqsi

Yeni mahnı öyrənək

SÜLH MƏŞƏLİ

Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Rafiq Yusifoğlunundur.

I

Bir arzu düşündürür
Cənubu, Şərqi, Qərbi.
Sülhün qadir addımı
Tapdasın gərək hərbi.

Nəqərat:

Yandır sülh məşəlini,
Məhv elə hərbi, hərbi.

II

Arzulara dayaqdır
Ellərin qadir səsi.
Dünyanın başı üstə
Ucalsın sülh nəğməsi.

Nəqərat:

Yandır sülh məşəlini,
Məhv elə hərbi, hərbi.

Mahnı marş tempindədir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. “İldırımli yollarla” baletinin yaradıcıları kimdir?
2. “İldırımli yollarla” baleti hansı yazıçının eyniadlı əsəri əsasında yazılmışdır?
3. Vətənpərvərlik ruhunda yazılmış daha hansı mahnıları tanıyırsınız?
4. “Uşaqlar sülh istəyir” mövzusunda öz sülh arzularınız haqqında danışın.

Musiqi dinləyək

OXUMA, GÖZƏL

Musiqisi Sergey Raxmaninovun,
sözləri Aleksandr Puşkinindir.

Yeni mahnı öyrənək

YAXŞI YOL

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

I

Solo:

Dörd qardaş, qurban olaq ana yurda dördümüz,
Qüdrətlidir ellərimiz, yox ürəkdə dərdimiz,
Qoymaz tapdansa Vətəni qoçağımız, mərdimiz.

Nəqərat:

(Xor)

Düşmənlərə vermə aman, get, qardaşım, yaxşı yol!
Yurdlarını elə viran, get, qardaşım, yaxşı yol!

II

(Solo)

Qədrini bil, toxunmasın sənə bir yad gülləsi,
Sən lazımsan bu ellərə, ey Vətənin haqq səsi,
Var səsinlə qəlbən oxu qalibiyyət nəğməsi.

Nəqərat:

(Xor)

III

(Solo)

Poladdan bir səngər kimi sinəni gər hücumda,
Düşmənləri yuvasından et dərbədər hücumda,
Azdır, yenə sən min düşmən qırsan əgər hücumda.

Nəqərat:

Süleyman
Rüstəm

Ü.Hacıbəylinin marş xarakterli “Yaxşı yol” mahnısı II Dünya müharibəsində vuruşan azərbaycanlı əsgərlərimizə həsr olunub.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Sergey Raxmaninovun hansı musiqi əsərlərini tanıyırsınız?
2. Sergey Raxmaninovun “Oxuma, gözəl” romansı hansı rus şairinin sözlərinə bəstələnmişdir?
3. A.Puşkinin “Oxuma, gözəl” şeirinə hansı Azərbaycan bəstəkarı musiqi bəstələyib?
4. Ü.Hacıbəylinin “Yaxşı yol” mahnısında gənclərə nə tövsiyə olunur və bu onların mübarizə ruhunu necə qaldırır? Bu haqda danışın.

11. MUSİQİDƏ MİLLİ QƏHRƏMAN OBRAZI

Çingiz Mustafayev

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Çingiz Mustafayev Ermənistan–Azərbaycan müharibəsinin 1992-ci ilə qədər olan dövrünün əsl salnaməsini yaratmış tanınmış jurnalist, cəsarətli reportyor və alovlu vətənpərvərdir. Nəinki Azərbaycan xalqı, eləcə də bütün dünya Çingiz Mustafayevi Xocalıda çəkdiyi kadrlara görə qürurla xatırlayır. Xocalıdakı dəhşətli kadr-ları acı hıçqırıqları ilə müşayiət edən Çingiz

heç bir insanlıq qanunlarına sığmayan qətləmi olduğu kimi, bütün vəhşiliyi ilə nəsil-lər üçün qoruyub saxlaya bildi. İgid tele-jurnalist çəkiliş zamanı aldığı qəlpə yara-sından dünyasını dəyişdi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 noyabr 1992-ci il tarixli fərmanı ilə Çin-giz Mustafayev Azərbaycanın Milli Qəhrə-manı adına layiq görüldü.

Xocalı hadisələri

Bunu da bilin

Bəstəkar Oqtay Rəcəbovun şair-publisist Aqşin Babayevlə birlikdə Çingiz Mustafayevin xatirəsinə həsr etdiyi 8 hissəli simfoniya-rekviyem əsəri 2011-ci ildə M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında simfonik orkestr, solist-lər, xor və qiraətçi tərəfindən səsləndirildi.

Musiqi dinləyək

**“Çingiz” simfoniya-rekviyem əsərindən bir hissə.
“Ümumxalq hüznü”**

“Çingiz” simfoniya-rekviyem əsə-rinin “Ümumxalq hüznü” hissəsi “Hü-mayun” klassik Azərbaycan muğamı intonasiyaları olan melodiya ilə bağlanır, sonra xor sözsüz yeni bir musiqi melodiyasını ifa edir. Sonda yenə “Hümayun” muğamı intonasiya-ları olan melodiya ingilis nəfiri və simfonik orkestr tərəfindən səslənir.

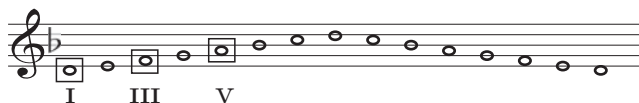
İngilis nəfiri

Notla oxuyaq

“Ümumxalq hüznü” hissəsinin əvvəlindən bir parça

Bu əsərin tonallığının səs sırasını oxuyaq (*re minor* qamması).

Qammanın I, III və V səsləri **sabit səslərdir**.

Yeni mahnı öyrənək

İGİD ƏSGƏR, MÖHKƏM DAYAN

Sözləri və musiqisi Şahin Musaoğlunundur.

I

Çox sınağı bizi zaman,
Neçə şəhid getdi qurban.
Sinəsiylə sipər olan
İgid əsgər, möhkəm dayan!

Nəqərat:

Ya azad ol, ya candan keç,
İki yoldan birini seç.
Azadlığın şərbətin iç,
İgid əsgər, möhkəm dayan!

II

Salam Vətən, salam ana,
Çətin gündə bizi sına.
Qanla cavab verək qana,
İgid əsgər, möhkəm dayan!

Nəqərat:

Ya azad ol, ya candan keç,
İki yoldan birini seç.
Azadlığın şərbətin iç,
İgid əsgər, möhkəm dayan!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Milli qəhrəman Çingiz Mustafayev haqqında nə bilirsiniz?
2. YouTube üzərindən Şəmistan Əlizamanlının ifasında “İgid əsgər, möhkəm dayan” mahnısını dinləyin. Mahnıda Vətənə sevgi hisləri hansı sözlərlə verilmişdir? Bu haqda danışın.

Axtarış üçün açar sözlər: Şəmistan Əlizamanlı, vətənpərvərlik mahnısı, “İgid əsgər, möhkəm dayan”.

12. KLASSİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI – “SEGAH”

Musiqi dinləyək

“Segah” muğamı

“Segah” yeddi əsas muğamdan üçüncüsüdür. Segah sözü “se” fars dilində üç, “gah” isə mövqe, məkan sözlərinin birləşməsindən yaranıb. Azərbaycanda “Segah”ın “Segah”, “Zabul segah”, “Orta segah”, “Mirzə Hüseyn segahı”, “Xaric segah” və s. kimi növləri var.

*Elşən Hacızadə
“Muğam üçlüyü”*

Bəxtiyar Vahabzadə “Muğam” poemasında bütün muğamlarla yanaşı, “Segah” muğamı haqqında da yazıb:

*Ey “Zabul” segahım, “Orta” segahım,
Mənim öz amanım, mənim öz ahım.
Sən mənə kimsədən pay verilmədin,
Sən özgə çeşmədən gətirilmədin.
Mənim dağlarımdır sən qaynağın,
Qoşqarın,
Kəpəzim,
Ulu Şahdağım
Bağrından süzülüb sən durulmusan,
Məndə yuvalanıb, mənim olmusan.*

“Segah” muğamı insanda sevgi, məhəbbət hisləri oyada bilir.

Musiqi dinləyək

“Mirzəyi” rəqsi

Azərbaycan xalq rəqsi “Mirzəyi” “Segah” muğamından bəhrələnmişdir.

Notla oxuyaq

“Segah” muğamının səs sırası

Mahnını yada salaq, notla və sözləri ilə oxuyaq

SARIBÜLBÜL

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

Və - tən ba - ğı al əl - van - dır, Yox i - çin - də
xa - rı, bül - bül. Ö - mür sür - me -
li döv - ran - dır, Se - sin gəl - sin ba - rı, bül - bül.
Ö - mür sür - me - li döv - ran - dır,
Se - sin gəl - sin ba - rı, bül - bül, ba - rı, bül - bül
ba - rı, bül - bül, *Da Capo al Fine*

I

Vətən bağı al-əlvandır,
Yox içində xarı, bülbül.
Ömür sürməli dövrandır,
Səsin gəlsin barı, bülbül.

II

Geyib yaşıl donun çöllər,
Həvəsinlə açır güllər.
Töküb şirin-şirin dillər,
Gəl oyadaq yarı, bülbül.

“Saribülbül” Azərbaycan xalq mahnısı 3/4 xanə ölçüsünə malikdir, tələsmədən və “Segah” muğamı intonasiyaları üstündə səslənir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. “Segah” sözü hansı sözlərin birləşməsindən əmələ gəlmişdir?
2. “Segah” muğamının hansı növləri var?
3. B.Vahabzadə “Muğam” poemasında “Sən mənə kimsədən pay verilmədin. Sən özgə çeşmədən gətirilmədin” misraları ilə “Segah” muğamı haqqında hansı həqiqətləri çatdırmaq istəyir? Bu haqda danışın.

13. DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLIYI GÜNÜ VƏ MUSIQI

31 dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü kimi dünyanın 70-dən çox ölkəsində yaşayan 50 milyondan artıq azərbaycanlı tərəfindən hər il qeyd edilir. Bütün dövrlərdə dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində məskunlaşmış soydaşlarımız üçün müstəqil Azərbaycan Respublikası milli iftixar, mənəvi dayaq yeri olmuşdur. Məhz 31 dekabr günü qəlbində böyük və ülvî Azərbaycan sevgisi daşıyan dünya azərbaycanlıları Milli Həmrəylik Günü kimi bayram edir, xalqa və Vətənə sevgilərini nümayiş etdirirlər.

Mahnı oxuyaq

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqi dinləyək

**Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasının
“Uvertüra”sından ekspozisiya**

Bu uvertürada xalq qəhrəmanı Koroğlunun obrazı, onun xalqın azadlığı uğrunda mübarizəsi təntənəli bir musiqi ilə, ekspozisiyanın köməkçi mövzusunda isə Koroğlunun Nigara həsr etdiyi ariyanın intonasiyaları ilə səsləşir. Bu musiqi elə bir təsir gücünə malikdir ki,

“Koroğlu” operasından

ona etinasız qulaq asmaq olmur. “Koroğlu” uvertürası insanlarda qələbə əzmi, mübarizə ruhu yaradır, onları birləşdirir. Böyük bir ordunun gücündən də güclü təsir qüvvəsinə malik olan “Koroğlu uvertürası” müstəqilliyimiz uğrunda mübarizə günlərində ən çox səslənən musiqi əsəri olmuşdur.

Yeni mahnı öyrənək

QURBAN OLUM

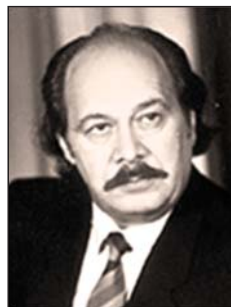
*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Rasim Kərimlinindir.*

I

Vətən, sənin torpağının
Qüdrətinə qurban olum.
Babəkinin, Koroğlunun
Qeyrətinə qurban olum!

Nəqərat:

Dəfinə var dənizində,
Hər dağında, hər düzündə,
Nəyin yoxdur yer üzündə?
Şöhrətinə qurban olum,
Tarix dolu, dünya dolu
Şöhrətinə qurban olum!

Əfsər Cavanşirov

II

Aşib-daşan sellərinin,
Nəgmə qoşan dillərinin,
Nur çeşməli çöllərinin
Hikmətinə qurban olum!

Nəqərat:

III

Yaz arzulu, yaz diləkli,
Düz-çörəkli, düz çörəkli,
Mən deyərəm, dağ ürəkli
Millətimə qurban olum!

Nəqərat:

Mahnı 4/4 xanə ölçüsünə malikdir. Birsəsli olan bu mahnı həzin-lirik xarakterə malikdir. Mahnı xanə əvvəlində pauza ilə başlayır. Nəqərat zil səslə ifa olunur.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. 31 dekabrda xalqımız hansı bayramları qeyd edir?
2. “Qurban olum” mahnısında şair Vətəni necə təsvir edir?
3. “Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü” mövzusunda danışın. Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinin Vətənin taleyində rolu necədir?

TESTLƏR

1. “İldırımlı yollarla” baletini hansı bəstəkar yazmışdır?

- a) F.Əmirov b) Q.Qarayev c) A.Məlikov

2. Ağabacı Rzayevanın “Oxuma, gözəl” romansının sözləri kimindir?

- a) S.Vurğunun b) S.Rüstəmin c) A.Puşkinin

3. “Çingiz” simfoniya-rekviyem əsərinin musiqisini kim yazmışdır?

- a) Q.Qarayev b) R.Mustafayev c) O.Rəcəbov

4. “Çingiz” simfoniya-rekviyem musiqi əsərinin “Ümumxalq hüznü” hissəsi hansı muğamın intonasiyalarına əsaslanıb?

- a) Çahargah b) Segah c) Hümayun

5. “Sarıbülbul” Azərbaycan xalq mahnısı hansı muğama əsaslanır?

- a) Şur b) Çahargah c) Segah

6. “Sevil” operasının müəllifi kimdir?

- a) C.Hacıyev b) F.Əmirov c) C.Cahangirov

7. “Koroğlu” operasını kim yazmışdır?

- a) M.Maqomayev b) A.Zeynallı c) Ü.Hacıbəyli

Musiqidə əhvali-ruhiyyə

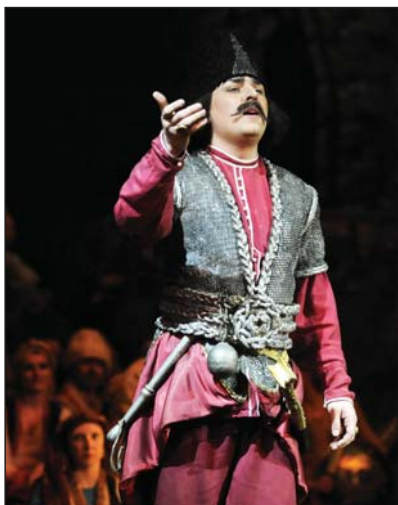

LAYIHƏ

14. MUSIQİNİN OBYEKTİV REALLIĞI

Musiqi dinləyək

“Koroğlu” operasının II pərdəsindən “Koroğlunun ariyası”.
“Koroğlu” operasının II pərdəsindən “Final xoru”

“Koroğlunun ariyası”

“Koroğlu” operasından

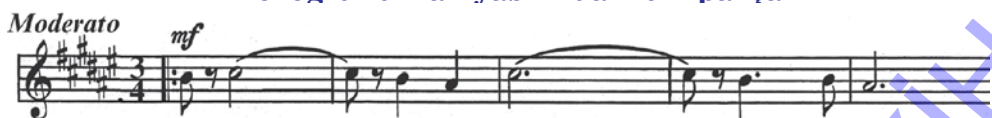

“Koroğlu” operasından

Bu iki nümunənin birincisi, yəni “Koroğlunun ariyası” qəmli, “Final xoru” isə təntənəli, mübariz əhvali-ruhiyyəlidir. Onların sözlərinin yerini dəyişsək, hər iki əsər pis səslənər, sözlərlə musiqi uyğun gəlməz. Bu, o deməkdir ki, bəstəkar hər hansı şeirə musiqi yazarkən mətnin xarakterinə, metrik ölçüsünə, bəhrinə uyğun olan bir melodik obraz yaradır. Yəni mətndəki metrik ölçülər, xarakter, yaradılacaq obraz musiqinin metrik ölçülərinə, xarakterinə, təsvir olunan obraza, yaxud obrazlara uyğun gəlməlidir. Əks halda mətndəki realılıqla musiqidəki reallıq uyğunluq təşkil etməz. Həqiqi olmayan sənət əsəri isə heç vaxt gözəl ola bilməz.

Notla oxuyaq

“Koroğlu” operasının II pərdəsi.
“Koroğlunun ariyası”ndan bir parça

Göründüyü kimi, melodiyanın aramlı tempi ona bir qədər qəmli xarakter verir.

Koroğlu mərd, cəsarətli, hər addımda düşməni məğlub etməyi bacaran bir qəhrəmandır. Lakin o da bütün insanlar kimi bəzən hislərinin əsiri olur, həyat yoldaşı Nigardan ayrı düşdüyü üçün kədərlənir və bu səbəbdən də oxuduğu ariya da kədərli, qəmli səslənir. Bəstəkar bu operada xor-rəqs səhnələri, cəngi xarakterli musiqi yaratmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

BAKİ HAQQINDA MAHNI

Xəzərinin sinəsi
Gah zil, gah da bəm olur.
Yarpaqların, güllərin
Niyə hərdən nəm olur?
Səndən ayrı düşəndə
Könlüm dolu qəm olur.

Nəqərat:

Qucağında Xəzərin
Yatıb dincələn Bakı.
Qarı, çiskin yağışı
Əyri, köndələn Bakı.

Hələ neçə küçədə
Güllər dəstələnməyib.
Hələ neçə nəğmənin
Xalı bəstələnməyib.
Yüz il ömür sürəydim,
Bir gün xəstələnməyib.

Nəqərat:

Yazaydım, yaradaydım,
Şah nəğməni mən, Bakı.
Oxuyaydım hər yanda
Onu ürəkdən, Bakı.

*Musiqisi Vasif Adıgözəlovun,
sözləri Rəsul Rzanındır.*

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Musiqinin mətni və melodiyası arasında hansı əlaqə var?
2. “Koroğlu” operasından dinlədiyiniz iki musiqi nümunəsinin oxşar və fərqli cəhətlərini sadalayın.
3. “Koroğlu”nun ariyasına qəmli xarakter verən nədir? Niyə bəstəkar bu xalq qəhrəmanının obrazını bəzən kədərli notlarla yaradır? Bu haqda danışın.

15. MUSIQIDƏ YUMORESKA

Simli alətlər orkestri

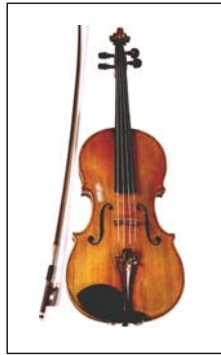
Dahi alman bəstəkarı İohann Sebastyan Baxın əsərlərini insanlara göstərdiyi təsirə görə “Ən gözəl musiqi əsərləri” adlandırmışlar. Bu gözəllik nədən ibarətdir? Belə gözəlliklərdən biri onun əsərlərinin ifadəli intonasiyaya malik olması və bu intonasiyanın asanlıqla yadda qalmasıdır. İ.S.Baxın musiqisinin əsas cəhətlərindən biri də onun əsərlərində musiqinin polifonik, yəni çoxsəsli olmasıdır. İ.S.Baxın əsərləri insana müsbət təsir edir və onda yüksək əhvali-ruhiyyə yaradır. Belə əsərlərdən biri də onun “2 №-li süita”sından “Yumoreska” əsəridir. Bəstəkar bu əsəri simli orkestr və fleyta üçün yazmışdır.

Musiqi dinləyək

İ.S.Baxın “2 №-li süita”sından “Yumoreska”

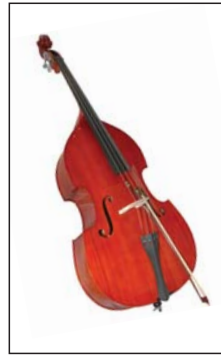
Skripka

Alt

Violonçel

Kontrabas

Fleyta

Azərbaycan bəstəkarlarından Əşrəf Abbasov, Zakir Bağirov, Musa Mirzəyev və digərləri “Yumoreska” adlı fortepiano pyesi yazıblar. Bu əsərlər homofonikdir.

Bunu da bilin

Simli alətlər orkestrinin tərkibində bu Avropa musiqi alətləri var: skripkalar, altlar, violonçellər və kontrabaslar.

Notla oxuyaq

Musa Mirzəyev. “Yumoreska” fortepiano pyesindən melodiya

Yeni mahnı öyrənək

OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN!

Musiqisi Zakir Bağirovun,
sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.

Əzim Əzimzadə.
Oxutmuram, əl çəkin

Oğul mənimdir əgər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!
Bəs ki uşaqdır hələ, yaxşı-yaman sanmayır,
Elmin əbəs olduğun anlamayır, qanmayır,
Sair uşaqlar kimi hər sözə aldanmayır.
Eyləyir ömrün hədə, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. İ.S.Baxın “Yumoreska” adlanan əsəri bəstəkarın hansı süitasındandır?
2. Azərbaycan bəstəkarlarından kimlərin “Yumoreska” adlı yumoristik əsərləri var?
3. “Oxutmuram, əl çəkin!” mahnısını təhlil edin. Əsərdə tənqid edilən nədir? Bu haqda danışın.

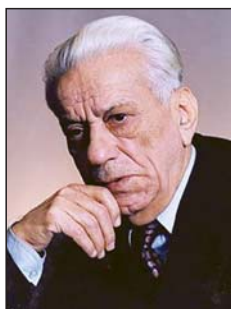
16. 20 YANVAR VƏ MUSIQI

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet ordusu erməni hərbiçilərinin iştirakı ilə Bakı şəhərinə hücum etdi. Tanklarla şəhərə daxil olan qoşun hissələri doğma Azərbaycanın azadlığı və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə qalxmış yüzlərlə günahsız Azərbaycan vətəndaşının həyatına son qoydu. Şəhidlər

arasında məktəblilər, tələbələr, qocalar, qadınlar var idi. Öz xalqının azadlığını, şərəf və ləyaqətini hər şeydən uca tutan mərd Vətən övladları Bakının Dağüstü parkında dəfn olundular və o gündən bu müqəddəs məkan Şəhidlər xiyabanı adlandırıldı.

20 Yanvar günü Şəhidlər Xiyabanında Bəxtiyar Vahabzadənin “Şəhidlər” şeiri “Hümayun” muğamının təranələri altında səsləndirilir:

*Bəxtiyar
Vahabzadə*

Bir qəfil gülləyə qurban gedərkən
Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.
Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla
Vətən göylərinə çəkdi şəhidlər.

Tarixi yaşadıb diləyimizdə,
Bir yumruğa döndük o gecə biz də.
Yıxıb köləliyi ürəyimizdə,
Cəsarət mülkünü tikdi şəhidlər.

Onlar susdurulan haqqı dindirər,
Qaraca torpağı qiymətləndirər.
Donan vicdanları qeyrətləndirər,
Axı el qeyrəti çəkdi şəhidlər.

Musiqi dinləyək

Azər Dadaşov. Solistlər, xor və simfonik orkestr üçün 9 saylı smifoniya. “20 Yanvar”

Azər Dadaşov

20 Yanvar bəşər tarixinə sovet hərbi maşınının Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi qanlı cinayət günü kimi yazıldı. Respublikada 20 Yanvar günü Ümumxalq Hüzni Günü elan edildi. O vaxtdan hər ilin bu günü qeyri-iş günü olur və Azərbaycan vətəndaşları Şəhidlər xiyabanına şəhid məzarlarını ziyarət etməyə gəlir. Ziyarətçiləri 20 Yanvar faciəsini bütün dəhşəti ilə beyinlərə həkk edən qəmli, mübarizəyə səsləyən musiqi nümunələri müşayiət edir. Onlardan biri də məşhur qoboy ifaçısı, Xalq artisti Kamil Cəlilovun ifa etdiyi “Zəminxarə” muğamıdır. Bu muğam insanda çox kədərli hislər yaradır.

Kamil Cəlilov

Musiqi dinləyək

“Şur” muğamının “Zəminxarə” guşəsi

Yeni mahnı öyrənək

SƏNİ ADIM QORUSUN

(“Ağ atlı oğlan” bədii filmindən)

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ramiz Rövşənindir.*

I

Ağlayanım tapılsa,
Nə var ölməkdən gözəl?!
Nə var şəhid qanına
Batan köynəkdən gözəl?!

Nəqərat:

Gəl ağlama sən belə,
Göz yaşların qurusun.
Mən öldüm, innən belə
Səni dərdim qorusun.

II

Başın üstə quş kimi
Ruhum uçub dolanar.
Bir də sevib-sevilsən,
Adımı ver balana.

Nəqərat:

Gəl ağlama sən belə,
Göz yaşların qurusun.
Mən öldüm, innən belə
Səni dərdim qorusun.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Nə üçün 20 Yanvara həsr olunmuş şeirlər kamança və qoboy alətində, “Hümayun” və “Zəminxarə” muğamlarının müşayiəti ilə ifa olunur?
2. Azər Dadaşovun “20 Yanvar” simfoniyasının səslənməsində hansı kollektivlər iştirak edir?
3. “20 Yanvarda dünyasını dəyişən məktəblilər: Larisa sə İlqar” mövzusunda danışın.

17. MUSIQIDƏ AXŞAM ƏHVALI-RUHIYYƏSİ

Frans Şubert

“Serenada” adlanan musiqi nümunəsi İtaliya və İspaniyada axşamlar ifa edilən məhəbbət mahnılarına deyilir. Adətən, bu cür mahnıların müşayiətçisi gitara ifaçıları olur. Bu janrda klassik Avropa bəstəkarlarının bir çoxu, o cümlədən Avstriya bəstəkarı Frans Şubert də yazmışdır. Şubertin “Serenada”sı çox tez bir zamanda bütün dünyaya yayılmışdır. Sonradan bu əsər müxtəlif alətlər və fortepiano ilə müşayiətlə ifa olunmağa başladı. Xalq artisti, məşhur tarzən Ramiz Quliyev də bu əsəri tarda fortepianonun müşayiəti ilə ifa etmişdir.

Bunu da bilin

Frans Şubert 600-dən artıq mahnının, 9 simfonianın, simfonik orkestr üçün uvertürələrin, fortepiano üçün 22 sonatanın, 8 ekspromptun müəllifidir.

Ramiz Quliyev

Musiqi dinləyərkən və notla oxuyaq

Frans Şubert. “Serenada”

F.Şubertin “Serenada”sı 3/4 xanə ölçüsünə, aramlı tempə, gözəl və yaddaqalan lirik melodiya malikdir. Adətən, mahnını zil kişi səsi olan tenorlar ifa edirlər.

Bəzi Azərbaycan bəstəkarlarının da axşam mövzusunda məşhur mahnıları var. Bunlardan biri də Xalq artisti, məşhur bəstəkarımız Tofiq Quliyevin “Görüş” filminə bəstələdiyi “Axşam mahnısı”dır. Filmdə bu mahnını Xalq artisti Şövkət Ələkbərova ifa edir.

Tofiq Quliyev

Şövkət Ələkbərova

“Görüş” filmindən

Azərbaycanın Xalq artisti Şövkət Ələkbərova “Görüş” filmindən “Axşam mahnısı”nı xorun və simfonik orkestrin müşayiəti ilə də oxumuşdur. İndi isə həmin melodiyanı tarın ifasında dinləyək.

Musiqi dinləyək

Tofiq Quliyev. “Axşam mahnısı”

Yeni mahnı öyrənək

AY NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hikmət Ziyanındır.*

I

Göylərdə Ay göründü,
Hər yan gündüzə döndü.
İşıqlandı meşə, dağ,
Aya nəğmə oxuyaq.

II

Bir də gördün gəlmişik,
Demə yolun uzaqdır.
Elçi də göndərmişik
Yerdən sənə nə vaxtdır.

Nəqərat:

Ey gözəl Ay, qəşəng Ay,
Günləri say, durma, say!

Bir gün qanad açarıq,
Biz qoynuna uçarıq!

Mahnı vals tempində, 3/4 xanə ölçüsündədir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

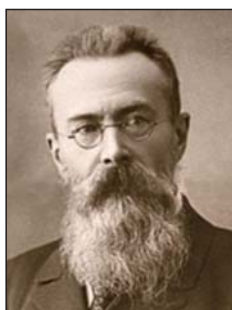
1. *Serenada nədir?*
2. *F.Şubert haqqında nə bilirsiniz?*
3. *“Görüş” filmindən “Axşam mahnısı”nı dinləyin. Bu mahnını serenada adlandırmaq olarmı? Mahnının melodiyası gecənin ahəngi ilə necə səsləşir? Bu haqda danışın.*

18. MUSIQIDƏ TƏBİƏT TƏSVİRİ

Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Tofiq Bakıxanov təbiətin gözəlliyinə “Gözəlliklər məskəni” adlı mahnı həsr edib. Bu mahnıdan bir parçanı əvvəlcə notla oxuyaq, sonra isə mahnını Xalq artisti və mahnının ilk ifaçısı Zeynəb Xanlarovanın ifasında dinləyək.

Notla oxuyaq və musiqi dinləyək

GÖZƏLLİKLƏR MƏSKƏNİ

*Nikolay
Rimski-Korsakov*

Təbiət mövzusu şairlərin, bəstəkarların, rəssamların yaradıcılığında həmişə mühüm yer tutub. Təbiət — bizi əhatə edən olduqca heyranedicə və dəyişən aləmdir. Hər bir ölkənin vətəndaşlarının yaşayış tərzə, maddi rifah halı təbiətlə, təbii sərvətlərin bolluğu və müxtəlifliyi ilə birbaşa əlaqəlidir. Təbiət bəşər övladının evidir. Bu evi qorumaq, onu zənginləşdirmək insanların müqəddəs borcu, şərəf işidir. Təbiəti qorumaq ümumdövlət və ümumxalq vəzifəsidir. Böyük rus bəstəkarı N.Rimski-Korsakovun “Qar qız” operası da təbiət mövzusunda yazılmış əsərlərdən biridir.

“Qar qız” operasından

Musiqi dinləyək

N.Rimski-Korsakovun

“Qar qız” operasından “Qar qızın ariyettası”

Bildiyimiz kimi, tonqal üstündən tullanmaq bizim Novruz şənliklərinin əsas atributlarından biridir. Eyni hadisənin təsvirini rus bəstəkarı N.Rimski-Korsakov da vermişdir. Onun “Qar qız” operasında gənclər meşədə tonqal qalayıb odun üstündən tullanırlar. Lakin Qar qız bunu edə bilmir, ona görə ki, o, qardan yaranıb və əgər tonqalın üzərindən tullanarsa, əriyib suya çevrilə bilər. Elə bu səbəbdən onun ariyası qəmlidir.

Yeni mahnı öyrənək

TƏBİƏT MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.*

I

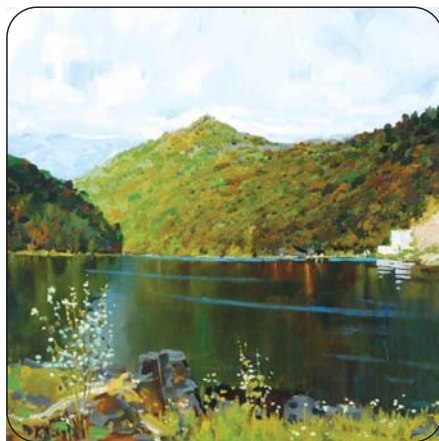
Dostlar, salamlayaq açan gündüzü,
Doğma yurdumuzun çıxmaq seyrinə.
Birgə qulaq asaq səhər dan üzü
Çayın nəğməsinə, çölün seyrinə.

II

Uzaqda zirvələr verib baş-başa,
Hər bulud örpəyi ağ kəlağaydır.
Bu Vətən baharla yaranıb qoşa,
Anası Günəşdir, atası Aydır.

III

Biz bilsək qədrini doğma diyarın,
O da ildən-ilə lələzar olar.
Ana təbiətlə dost olanların
Könlündə həmişə ilk bahar olar.

Davud Kazimov. “Göygöl”

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. N.Rimski-Korsakovun təbiət mövzusunda olan operasının adı nədir?
2. “Gözəlliklər məskəni” mahnısının ilk ifaçısı kim olmuşdur?
3. N.Rimski-Korsakovun “Qar qız” operasında göstərilmiş hansı adətlər bizim Novruz adətlərimiz ilə eynidir? Bu haqda danışın.

19. MUSİQİDƏ REAL VƏ QEYRİ-REAL OBRAZLAR

Mixail Qlinka

“Ruslan və Lyudmila” film-operasından

Mixail Qlinka rus milli opera sənətinin yaradıcısıdır. O, “İvan Susanin”, “Ruslan və Lyudmila” adlı operaların, simfonik orkestr üçün “Kamarinskaya”, “Vals-fantaziya”, “Araqon xotası” və s. kimi əsərlərin, mahnı və romansların müəllifidir. Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan musiqisinin yaradıcısı olduğu kimi, M.Qlinka da rus musiqisinin atası hesab edilir. Bəstəkar “Ruslan və Lyudmila” operasını dahi rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin eyniadlı poeması əsasında yazmışdır. Operada real obrazlarla bərabər, qeyri-real obrazlar da vardır. Əsərin baş qəhrəmanları real obrazlara, Çernomor və cəngavər baş obrazı isə qeyri-real obrazlara aiddir.

Əsərin qısa məzmunu belədir: Kiyev knyazı Svetozar öz qızı Lyudmilanı cəsarətli cəngavər Ruslana əvə verir. Birdən göy guruldayır, şimşək çaxır, hər yer qaranlığa bürünür. Hər şey bitdikdən sonra yenə səhnə işıqlanır, lakin Lyudmila görünmür. Onu cadugər Çernomor oğurlayıb öz məskəsinə aparmışdır. Balaca və uzunsaqqallı Çernomor Lyudmilanın xoşuna gəlmək istəyir. O, bahalı geyimlər geyinib öz nöqərləri ilə birlikdə Lyudmilanın yanına gedir. Bu səhnəni bəstəkar çox qərribə bir musiqi ilə təsvir edir.

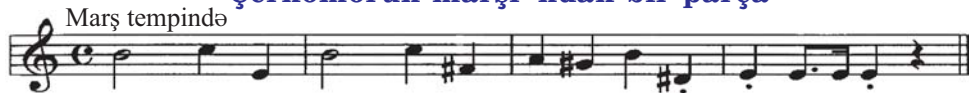
Musiqi dinləyək

M.Qlinkanın “Ruslan və Lyudmila” operasından “Çernomorun marşı”

Həç nə Lyudmilanı sevindirmir və o gözləyir ki, Ruslan gəlib onu xilas edəcək. Həqiqətən də, belə olur və Ruslan böyük maneələrdən keçərək Lyudmilanı Çernomorun əlindən xilas edir.

Notla oxuyaq

“Çernomorun marşı”ndan bir parça

Bəstəkar operasında “İran qızlarının xoru” üçün “Qalanın dibində bir quş olaydım” Azərbaycan xalq mahnısının melodiyasından istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyərk və onun melodiyasını notla oxuyaq

İRAN QIZLARININ XORU

Yeni mahnı öyrənək

ANA LAYLASI

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.

I

Şəfqəti nur verib gözlərimizə,
Könül dünyasıdır ana laylası.
Elə bil qarışib sözlərimizə,
Dilin aynasıdır ana laylası.

Nəqərat:

Ana, ana, ana laylası. (2)

II

Əzəldən “ana”dır əzəl kəlməmiz,
Ay kimi aydındır, göy kimi təmiz.
Müqəddəs şeirimiz, ulu nəğməmiz
Ana laylasıdır, ana laylası.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. M.Qlinkanın “Ruslan və Lyudmila” operasında real və qeyri-real obrazlar hansılardır?
2. “Ruslan və Lyudmila” operasında hansı Azərbaycan xalq mahnısından istifadə olunmuşdur?
3. YouTube üzərindən Rəşid Behbudovun ifasında “Qalanın dibində bir quş olaydım” mahnısını dinləyin. Necə düşünürsünüz, nə üçün M.Qlinka “İran qızlarının xoru”nda məhz bu xalq mahnısından istifadə edib? Bu haqda danışın.

20. FRANSIZ BƏSTƏKARININ YARADICILIĞINDA XOCALI MÖVZUSU

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri və Rusiyanın 366-cı motoatıcı alayı Xocalı şəhərinə hücumla keçdi. Bu terror aktı azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırım kimi tarixə düşdü.

Xocalı soyqırımını nəticəsində 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qarı olmaqla 613 Xocalı sakini qətlə yetirildi, 8

ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirdi. Düşmən gülləsindən 76-sı uşaq olmaqla 487 nəfər yaralandı. 1275 nəfər əsir götürüldü. Əsir götürülənlərdən 150 nəfərinin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil.

Xocalı faciəsinə fransız bəstəkarı Pyer Tiloy da öz etirazını bildirərək simfonik orkestr solo skripka və balaban üçün “Xocalı 613” adlı 4 hissəli musiqi pyesi yazmışdır. Əsərin I hissəsində bəstəkar “Küçələrə su səpmişəm”, II hissəsində “Ay Laçın”, III hissəsində isə yallılarımızın intonasiyalarından böyük ustalıqla istifadə etmişdir. Bu əsər ilk dəfə 21 fevral 2013-cü ildə Parisdə “Müqəddəs Roş” kilsəsində ifa olunub. Konsert proqramı dirijor və bəstəkar Loran Petijeranın rəhbərliyi ilə, Londonun “Orion” orkestrinin iştirakı ilə baş tutmuşdur. Əsərdə balaban partiyasını Şirzad Fətəliyev, skripka partiyasını isə Nyu-Yorkun Culyard məktəbinin ilk azərbaycanlı məzunu Səbinə Rakçeeva ifa etmişdir.

Musiqi dinləyək

Pyer Tiloy

“Xocalı 613” musiqi pyesindən I və II hissələr

2015-ci il iyunun 5-də M. Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasında “L'Amoureux” orkestrinin bədii rəhbəri Pyer Tiloyun “Xocalı 613” musiqi pyesinin təqdimatı olmuşdur. Əsər Ü. Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri tərəfindən ifa edilib. Sonradan bu əsər Avropanın bir sıra ölkələrində də ifa olunmuşdur.

Yeni mahnı öyrənək:

LAÇIN

Azərbaycan xalq mahnısı

I

Araz axar lil ilə,
Dəstə-dəstə gül ilə.
Mən yarımı sevirəm,
Şirin-şirin dil ilə.

II

Bağçaları sarı gül,
Yarı qönçə, yarı gül.
Gec açıldın, tez soldun,
Olmayaydın, barı gül.

Nəqərat:

Ay Laçın, can Laçın!
Mən sənə qurban, Laçın!

Notla oxuyaq

LAÇIN

Azərbaycan xalq mahnısı

Allegretto moderato

1. A - raz a - xar lil i - lə, 3

də - tə - də - tə gül i - lə.

Mən ya - rı - mı se - vi - rəm

şi - rin - şi - rin dil i - lə.

Nəqərat

Ay La - çın, can La - çın,

mən sə - nə qur - ban, La - çın.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. "Xocalı 613" əsəri hansı ölkə bəstəkarına məxsusdur?
2. "Xocalı 613" əsərində hansı Azərbaycan xalq mahnılarından və xalq musiqisindən istifadə edilmişdir?
3. YouTube üzərindən Rəşid Behbudovun ifasında "Küçələrə su səpmişəm" xalq mahnısını dinləyin. Mahnı ilə Pyer Tiloyun "Xocalı 613" əsəri arasındakı əlaqəni tapın. Axtarış üçün açar sözlər: Rəşid Behbudov, xalq mahnısı "Küçələrə su səpmişəm".

21. MÜXTƏLİF DÖVRLƏRDƏ MAHNILARIMIZDA QADIN OBRAZLARI

“Koroğlu” operasından

“Qaçaq Nəbi” filmindən

Bütün dövrlərdə Azərbaycan qadını zərif olduğu qədər də ağıllı, qətiyyətli, sədaqətli, bacarıqlı və əməksevər olub. Azərbaycan qadını laylasıyla nəsillərin qanına, canına cəsarət, vətənpərvərlik, səmimiyyət hopdurub. İgid oğullar böyüdüb, onlarla çiyin-çiyinə döyüşə, yaşaya və mübarizə apara biləcək qızlar tərbiyə edib. Yurdumuzun şanlı tarixini vərəqləsək, hər səhifəsində qarşımızda bir təkrarsız qadın surəti canlanır: adına möhtəşəm türbə ucaldılan Möminə xatun, Sara (Saray) Xatun, Tutibikə, Xan qızı Natəvan, xalq dastanlarının əfsanəvi qəhrəmanı Koroğlunun Nigarı, Qaçaq Nəbinin Həcəri və digərləri.

Fikrət Əmirovun Cəfər Cabbarlının eyniadlı pyesi əsasında yazdığı “Sevil” operası bir qadının yeni həyat uğrunda mübarizəsini əks etdirən ilk lirik-psixoloji opera oldu. Elə həmin il əsər Mirzə Fətəli Axundov adına Akademik Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyuldu. Sonralar bu əsər Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan Dövlət Kinostudiyasında ekranlaşdırıldı.

Musiqi dinləyək

“Sevil” operasının II pərdəsindən “Sevilin etiraz ariyası”

Əldə etdiyi azadlıq nəticəsində Azərbaycan qadını iqtisadiyyatda, səhiyyədə, pedaqogikada, incəsənətdə çox böyük uğurlar qazandı. Şair, bəstəkar və rəssamlarımız əmək qəhrəmanlarının, məşhur qadın alimlərin, həkimlərin, siyasətçilərin obrazlarını öz əsərlərində yaratmağa başladılar.

Bunu da bilin

XX əsrin əvvəllərində çadrasını ataraq öz azadlığı və istiqlaliyyəti uğrunda mübarizə aparan Azərbaycan qadınının səsi artıq XX əsrin sonu — XXI əsrin əvvəllərində UNESCO və ISESCO-nun ali tribunalarından gəlir. O, bu gün cəmiyyətin həyatında mühüm rol oynayır. Məhz UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri, Azərbaycanın birinci xanımı və Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın təmsalında bu gün müasir qadının cəmiyyətdə rolunu müəyyənləşdirmək olar.

Mehriban Əliyeva

Mahnını yada salaq və oxuyaq

QAÇAQ NƏBİ

“Qaçaq Nəbi” Azərbaycan xalq mahnısından Qaçaq Nəbinin həyat yoldaşı və silahdaşı Həcər xanıma həsr olunmuş bəndi melodiyası ilə birlikdə oxuyaq.

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN ULDUZU

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

I

Sən elinin mərd qızı,
Zəkali övladısan.
Azərbaycan ulduzu —
Şərəfisən, adısan.

Nəqərat:

Adın kimi özün də
Mehribansan, mehriban.
Sevirsən uşaqları,
Dilində daim can, can.

II

Sevir səni xalqımız,
Ellər sənə can deyir.
Yaşa, var ol, qur-yarat,
Bizim Mehriban, — deyir.

Nəqərat:

Tikdirdiyin hər məktəb
Müdrilik əməlidir.
Sağlığında qurduğun
Əbədi heykəlidir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

- 1. Hansı Azərbaycan qadınının obrazını musiqi əsərlərində görmək istərdiniz?*
- 2. “Sevil” operasında qadın azadlığı uğrunda mübarizə aparan kimdir?*
- 3. “Musiqidə qadın obrazları” mövzusunda araşdırma aparın.*

22. NOVRUZ BAYRAMI VƏ MUSİQİ

Novruz xalqımızın çox sevimli milli bayramıdır. Bəzi qədim inanclara görə kainat dörd ünsürdən — su, od, külək və torpaqdan yaranıb. Xalqımız bu ünsürlərin hər birini simvolizə edən dörd Novruz öncəsi çərşənbəni böyük sevinclə qarşılayır:

Su çərşənbəsi — Günəşin hərarətindən buzlar əriyir, çaylara tökülür. Torpaq isinməyə başlayır. Qızlar bulaq başına çıxır, gətirdikləri sudan həyət-bacaya çiləyirlər.

Od çərşənbəsi — bahara doğru torpaq isindikdə bar vermək, məhsul bitirmək üçün hazırlanır. Tonqallar qalanır, alov torpağı isidir.

Yel çərşənbəsi — yel əsib oyanmış torpağı oxşayır, yaza həsrət budaqlarda tumurcuqlar yumrulanır.

Torpaq çərşənbəsi — su ilə islanmış, günəşlə isinmiş, küləklə canlanmış torpaq əkinə hazırdır. İlk yaz əkini torpaq çərşənbəsi günü başlanır.

Bu çərşənbələrdən sonra el Novruzunu qarşılayır. Hər yanda bayram şənlikləri keçirilir, xonçalar bəzədilir. Bayram gecəsi hər bir evdə plov bişirilir. Bütün Novruz hazırlıqları bəstəkar Oqtay Kazımının “Bayram olsun” mahnısında öz əksini tapır.

Musiqi dinləyək

Bayram olsun

*Musiqisi Oqtay Kazımının,
sözləri Ramiz Heydəridir.*

“Bayram olsun” mahnısı 6/8 metrik ölçüyə malik olub, xaraktercə oynaq, şəndir. “Bayatı-Şiraz” Azərbaycan klassik muğamı intonasiyalarında səslənən bu mahnı, həm də rəqs xarakterli olduğu üçün onun təranələri altında rəqs edilir. Ona görə “Bayram olsun” mahnısını mahnı-rəqs adlandırmaq olar.

Notla oxuyaq

Mehriban Əhmədova. "Bayram mahnısı"ndan bir parça

Sözləri Fikrət Qocanıdır.

Allegretto

Bu gün şən bay - ra - mı -dır el - lə - rin, La - lə - lər,
bay - ra - ğı -dır çöl - lə - rin. Çöl - lər -dən gül yı - ğa - lım,
dost - la - rım, Çə - la - ğın, oy - na - ya - ğın, dost - la - rım.

Yeni mahnı öyrənək

NOVRUZ GƏLİB

Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Ramiz Rövşənindir.

I

Novruz gəlib, yaz gəlib,
Bir əlində saz gəlib.
Bir əlində xonçası,
Açıb gülün qönçəsi.

Nəqərat:

Bülbülə avaz gəlib, (2)
Novruz gəlib, yaz gəlib. (2)

III

Novruza bax, yaza bax,
O əriyən buza bax.
Səllər axır şırhaşır,
Çöllər olub yamyaşıl.

Nəqərat:

Ot bitir, yemlik bitir, (2)
Keçəl başa tük bitir. (2)

II

Kosa, sən də gəlsənə,
Gəlib salam versənə.
O torbanı ver görək,
Yumurtalar rəngbərəng.

Nəqərat:

Hər biri can dərmanı, (2)
Ver dolduraq torbanı. (2)

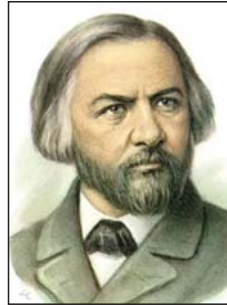

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. "Bayram olsun" mahnısı haqqında nə bilirsiniz?
2. Xalqımız Novruz çərşənbələrini necə bayram edir?
3. Novruzun qəhrəmanları "Keçəl, Kosa və Bahar qız" haqqında danışın.

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Dinlədiyiniz əsərlərin müəlliflərini şəkillərinə görə təyin edin.

TESTLƏR

1. “Koroğlu” operasının II pərdəsindən “Koroğlunun ariyası”nın xarakteri necədir?

- a) Təntənəli b) Qəmli

2. Simli alətlər orkestrində neçə cür alət iştirak edir?

- a) 4 b) 3 c) 2 d) 1

3. “20 Yanvar” simfoniyası hansı bəstəkarın əsəridir?

- a) Azər Dadaşov b) Oqtay Rəcəbov c) Tofiq Quliyev

4. İ.S.Baxın “Yumoreska” əsəri necə əsərdir?

- a) Homofonik b) Polifonik

5. “Serenada” janrı harada yaranmışdır?

- a) Azərbaycanda b) Fransada c) İtaliyada

6. “Serenada” günün hansı vaxtında ifa edilən mahnıdır?

- a) günorta b) səhər c) axşam

Azərbaycan xalq və professional musiqisi vəhdətdə

LAYHƏ

23. “ŞÜŞTƏR” MUĞAMI

Arif Babayev

*Mirnazim
Əsədullayev*

Alim Qasımov

“Şüştər” əsas Azərbaycan muğam dəsgahlarına aiddir. “Şüştər” bir muğam növü olmaqla, eyni zamanda dünya, kainat mənasını verir. Üzeyir Hacıbəyli “Şüştər” haqqında yazır: “Bədii-ruhi təsir cəhətdən bu muğam dinləyicidə dərin kədər hissi oyadır”. Bu muğamda xalqımızın keşməkeşlərlə dolu həyatı bir anlığa göz önünə gəlir. Onu da əlavə edək ki, “Şüştər”i dinlədikdə insan xəyala dalır, düşünür. Bu muğamın bəzi bölmələri insanda ruh yüksəkliyi də yaradır.

“Şüştər” məqam-lad kimi də Azərbaycanda təşəkkül tapmış, yeddi əsas məqam-laddan biridir. Bir çox xalq mahnı və rəqsləri, həmçinin təsnif və rənglər, eləcə də “Ovşarı”, “Heydəri” kimi zərbi-muğamlar məhz “Şüştər” ladına əsaslanır. Hazırda xanəndələr və sazəndələr tərəfindən ifa olunan “Şüştər” daha da cəlalanmış və müstəqil muğam dəsgahına çevrilmişdir.

“Şüştər”in ifası bəmdən deyil, səsin orta diapazonundan başlayır və sonra birbaşa zilə keçir. “Şüştər”in ən gözəl ifaçısı mərhum muğam ustası Seyid Şuşinski olub.

Arif Babayev, Cənəli Əkbərov, Alim Qasımov kimi xanəndələrimiz bu muğamı özünəməxsus temperament və incəliklə oxuyurlar. “Şüştər” muğamının instrumental şəkildə konsert ifası da dəb halını almışdır. Bu muğamın kamança və balaban musiqi alətlərində ifası daha geniş yayılmışdır. Bu musiqi alətlərində “Şüştər” olduqca tərəvətli, yumşaq səslənir, qəlbləri rıqqətə gətirir.

“Şüştər” muğamının səs sırasını notla oxuyaq

Musiqi dinləyək

“Şüştər” muğamından “Mayeyi-Şüştər”

Kamançada ifa edir Mirnazim Əsədullayev

Bunu da bilin

Bəstəkarlarımız çox zaman xalq musiqi nümunələrindən, o cümlədən muğamlarımızdan öz əsərlərində istifadə edirlər. Məsələn, Üzeyir Hacıbəyli “Arşın mal alan” operettasının dördüncü pərdəsindəki “Gülçöhrənin ariyası (naləsində)”nda məhz “Şüştər” muğamından istifadə edib.

Musiqi dinləyəək

Üzeyir Hacıbəyli. “Arşın mal alan”.
IV pərdə “Gülçöhrənin ariyası (naləsi)”

Leyla Bədirbəyli Gülçöhrə rolunda

Yeni mahnı öyrənək

ANA KÜR

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Teymur Elçinindir.

I

Təpələrdən, dərələrdən axan Kür,
Dalğa-dalğa baş qaldırır baxan Kür,
Sinəsinə ulduzları taxan Kür.

Nəqərat:

Söhbətin şirin olur,
Suların sərin olur.
Ürəyimə tökülür,
Ana Kür, ana Kür.

II

Gürcüstanı qucaqlayan qolumsan,
Qardaş elə gur işıqlı yolumsan,
Sədaqətlə, məhəbbətlə dolmusan.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. “Şüştər” muğamı haqqında nə bilirsiniz?
2. Kim öz operasında “Şüştər” muğamının intonasiyasından istifadə edib?
3. YouTube üzərindən “Dəli Kür” filmindən Gülağa Məmmədovun ifasında Cahangir Cahangirovun “Ana Kür” mahnısını dinləyin və Tofiq Quliyevin “Ana Kür” mahnısı ilə müqayisə edin. Axtarış üçün açar sözlər: Gülağa Məmmədov, “Ana Kür”.

24. AZƏRBAYCAN MUĞAMLARI VƏ XOR

Musiqi dinləyək

Nazim Əliverdibəyov.
“Bayatı-Şiraz” (a kapella üçün)
“Bayatı-Şiraz” (orqan aləti üçün)

*Nazim
Əliverdibəyov*

Klassik muğamlar Azərbaycan xalq üçlüyü, xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiəti ilə xanəndə tərəfindən ifa olunmaqla bərabər, həm də solo instrumental şəkildə (ayrı-ayrı Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin ifasında) ifa olunur.

Bunlardan əlavə, muğamlarımızın xor kollektivi (a kapella) tərəfindən ifa variantları da mövcuddur. Bu əsərləri respublikamızda ilk dəfə yaradan istedadlı bəstəkar Nazim Əliverdibəyov (“Bayatı-Şiraz”) və bəstəkar Oqtay Rəcəbov (“Segah”) olmuşlar. Nazim Əliverdibəyov, eyni zamanda “Bayatı-Şiraz” muğamını orqan aləti üçün də işləmişdir.

A kapella

Bunu da bilin

Dahi alman bəstəkarı İ.S.Baxın “Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa” əsərində də Azərbaycan klassik muğamı olan “Bayatı-Şiraz”ın intonasiyaları duyulur.

Musiqi dinləyək

**İ.S.Bax. “Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa”
əsrindən bir parça**

Notla oxuyaq

Nazim Əliverdibəyov.

“Bayatı-Şiraz” (a kapella) əsərindən melodiya

Bunu da bilin

Vokal musiqisi təksəsli olmaqla bərabər, həm də iki, daha çox səslə şəklində ifa oluna bilər. Səslər öz əlamətlərinə görə müxtəlif olur. Uşaq xorunda yüksək zil səslər diskant, qadın xorunda soprano, kişi xorunda isə tenor adlanır.

Aşağı bəm səslər uşaq və qadın xorunda alt, kişi xorunda isə bariton, bas adlanır. Əgər xor kollektivi müşayiətsiz oxuyursa, ona “a kapella” deyilir.

Yeni mahnı öyrənək

BAHAR NƏĞMƏSİ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

I

Qanad çal çəmənlərdə, süz, bahar!
Ellərə gəl, incilər düz, bahar!
Bülbül öpüb gülləri, dost desin,
Gül qızartsın busədən üz, bahar.

II

Gəz, dolan gülüstanı yel kimi,
Danışdır könülləri tel kimi.
Sevinc ver, sevinc gətir hər elə,
Sevinsin aləm bu şən el kimi.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Muğam əsasında yazılmış ilk xor əsərləri hansı bəstəkarlara məxsusdur?
2. İ.S.Bax hansı əsərində “Bayatı-Şiraz” muğamından istifadə etmişdir?
3. A kapella nədir?
4. Qadın, kişi və uşaq xorunda zil və bəm səslər necə adlanır? Bu haqda danışın.

25. AZƏRBAYCAN MUĞAMLARI VƏ SİMFONİK ORKESTR

Fikrət Əmirov

Niyazi

Süleyman Ələsgərov

Azərbaycan klassik muğamlarının bir qismi simfonik orkestrin ifasında da səslənir ki, buna simfonik muğamlar deyilir. Simfonik muğam janrının ilk yaradıcısı böyük Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov olmuşdur. Böyük bəstəkar “Kürd-ovşarı” və “Şur” simfonik muğamlarına görə “Dövlət mükafatı”na layiq görülmüşdür.

Simfonik orkestr

Sonralar böyük dirijor və bəstəkar, maestro Niyazi “Rast”, ondan bir qədər sonra isə Xalq artisti, bəstəkar Süleyman Ələsgərov “Bayatı-Şiraz” simfonik muğamlarını araya-ərsəyə gətirdilər. XX əsrin sonları, XXI əsrin əvvəllərində bəstəkar Tofiq Bakıxanovun “Nəva”, “Hümayun”, “Dügah”, Vasif Adıgözəlovun “Segah” simfonik muğamları da işıq üzü gördü.

Şərq musiqisi Qərb simfonik orkestrinin ifasında çox ecazkar səslənir. Məhz bu baxımdan bu simfonik muğamlar çoxlu sayda Avropa ölkələrində və ABŞ-da dəfələrlə səslənərək dinləyiciləri heyran etdi.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. “Kürd-ovşarı” simfonik muğamından bir parça

Notla oxuyaq

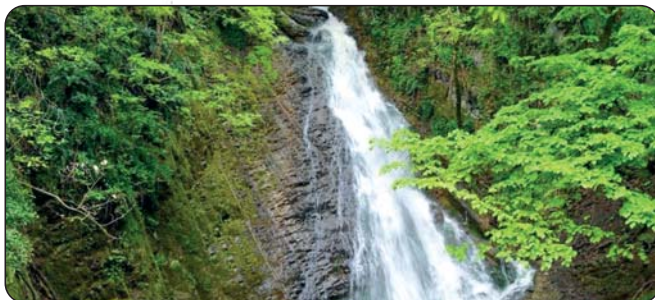
“Kürdü” şöbəsinin melodiyası

Allegro grazioso

“Şur” simfonik muğamının girişindən bir parça

Moderato

“Şur” simfonik muğamında Azərbaycanın zəngin təbiəti musiqi dili vasitəsilə çox gözəl təsvir olunur.

Bunu da bilin

Ən iri diapazona malik olan orkestr simfonik orkestrdir və onun tərkibində dörd qrup musiqi aləti olur:

- 1) Simli musiqi alətlər qrupu: skripkalar, altlar, violonçellər, kontrabaslar;
- 2) Ağac nəfəs alətləri qrupu: fleyta, qoboy, klarnet, faqot;
- 3) Mis nəfəs alətləri qrupu: valtorna, truba, trombon və tuba;
- 4) Zərb musiqi alətləri qrupu: litavralar, cürbəcür barabanlar, ksilofon, çeleta, vibrafon və s.

Yeni mahnı öyrənək

ŞƏNLİK MAHNISI

Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.

I

Gəlin, gəlin, uşaqlar,
Şənlik edək biz yenə.
Şirin nəğmə oxuyaq
Bu sevimli Vətənə.

Nəqərat:

Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

II

Qarmon səsi çağırır
Bu gün bizi şənliyə.
Təzə mahnı oxuyaq,
Olsun sizə hədiyyə!

Nəqərat:

Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

III

Süfrəmizdə qoy olsun
Təbiətin neməti.
Min illərlə yaşasın
Azərbaycan milləti.

Nəqərat:

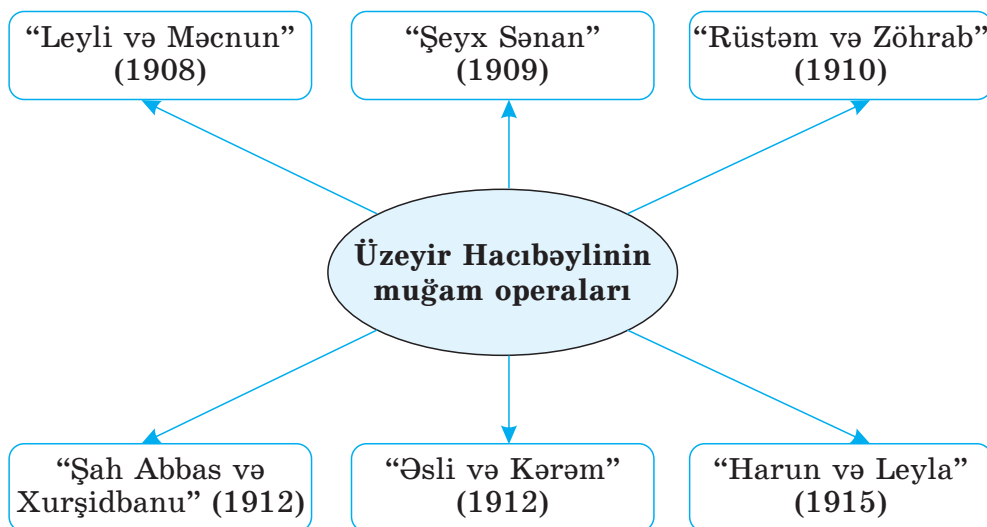
Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

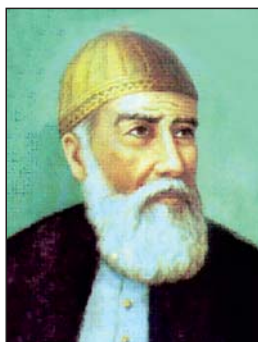
1. Hansı simfonik muğamları tanıyırsınız?
2. İlk simfonik muğamlar və onu yaradan bəstəkar haqqında nə bilirsiniz?
3. Simfonik orkestr haqqında nə bilirsiniz?
4. Dinlədiyiniz simfonik muğamlar haqqında danışın.

26. MUĞAMLAR VƏ MİLLİ AZƏRBAYCAN OPERASI

Muğam-opera – muğamla işlənmiş səhnə əsəridir. Bu janrın dünyada ilk yaradıcısı Üzeyir Hacıbəylidir. O, Azərbaycan muğamlarından bəhrələnərək bir neçə muğam operası yaratmışdır. Üzeyir Hacıbəylinin muğam operaları aşağıdakı sxemdə öz əksini belə tapmışdır.

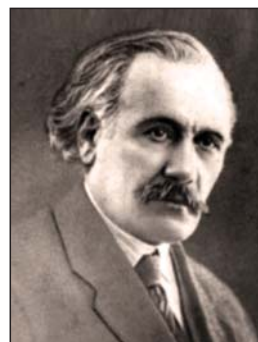
1908-ci ilin 25 yanvar günü Azərbaycan professional musiqi mədəniyyəti tarixinə qızıl hərflərlə yazılmışdır. Məhz bu gün dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin Məhəmməd Füzulinin poeması əsasında yazdığı "Leyli və Məcnun" operası Bakıda milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin teatrında tamaşaya qoyuldu. Bununla da Azərbaycanda və bütün Şərqdə opera sənətinin bünövrəsi qoyuldu.

*Məhəmməd
Füzuli*

*Üzeyir
Hacıbəyli*

*Əbdürrəhim bəy
Haqverdiyev*

**Hüseyn
Ərəblinski**

O gündən bu günədək 100 ildən artıqdır ki, bu opera səhnədədir. Operanın ilk tamaşasının dirijoru tanınmış dramaturq və yazıçı Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, rejissoru Hüseyn Ərəblinski, Məcnun rolunun ifaçısı aktyor Hüseynqulu Sarabski, Leyli rolunu oynayan gənc çayçı oğlan Əbdürrəhim Fərəcov idi.

**Hüseynqulu
Sarabski**

Üzeyir Hacıbəyli özü isə orkestrdə skripka çalırdı. Bəstəkar operada muğamlardan geniş istifadə etdiyi üçün opera muğam-opera adlanır. Operada muğamlarla yanaşı, mərsiyələrdən, xalq rəqslərindən də istifadə edilmişdir.

Musiqi dinləyək

Ü.Hacıbəyli. “Leyli və Məcnun” operasının I pərdəsindən Qeyslə (Məcnunla) atasının muğam üstündə ifalarından bir parça

Bunu da bilin

Bu operadan sonra bəstəkar Müslüm Maqomayev özünün “Şah İsmayıl” operasında Üzeyir Hacıbəylinin ənənələrini davam etdirərək muğamlardan istifadə etdi.

Zülfüqar Hacıbəyovun “Aşıq Qərib”, Şəfiqə Axundovanın “Gəlin qayası” operalarında da muğamlardan geniş istifadə olunmuşdur.

O zaman səhnədə qadın aktrisalar olmadığından qadın rollarını kişilər ifa edirdi. “Leyli və Məcnun”un sonrakı tamaşalarında Leyli rolunu Əhməd Ağdamski oynayırdı.

**Hüseynqulu Sarabski
Məcnun rolunda**

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

Ş.Axundova. “Gəlin qayası” operasından “Gülbaharın mahnısı”

Moderato

Ax, ay bu-laq, şi - rin, şi - rin həm də - lı - san,
həm də sə - rin. rin, se-vin-ci- sən, bu el-lə - rin.
Ax, ay bu-laq, ax, ay bu-laq, ax, ax, ax, ay bu-laq.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

VƏTƏNİMSƏN

*Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

I

Dağ gülləri min rəng çalır xalı kimi,
Bənövşələr gözəllərin xalı kimi.
Nəğmələr də dodaqların balı kimi
Şirinləyir dodaqları səhər-axşam.

Nəqərat:

Ana torpaq, ana diyar, sən mənimsən,
Ömrüm, günüm, ruhum, canım, Vətənimsən.

II

Göllərində öz şəklini ceyran öpər,
Örpək kimi dumanları dağlar örtər.
Dağlarının ağ saçından zaman ötər,
Abşeronun Xəzər üstə yanan bir şam.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Muğam-operada muğamlarla yanaşı daha hansı ədəbi və musiqi janrlarından istifadə edilir?
2. İlk muğam-opera nə vaxt və kim tərəfindən yazılmışdır?
3. “Vətənimsən” mahnısında Vətənin tərənnümü haqqında danışın.

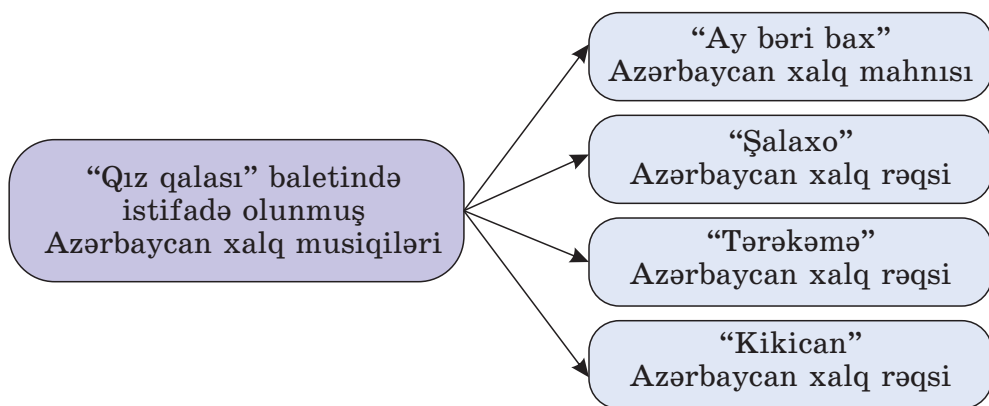
27. AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ VƏ BALET

*Əfrasiyab
Bədəlbəyli*

XVIII əsrin əvvəllərində İtaliya, Fransa və s. kimi ölkələrdə sərbəst janra çevrilən balet latıncadan “ballo”, yəni “rəqs edirəm” sözündən götürülən səhnə əsəridir. Musiqinin balet janrında çox böyük rolu vardır. Belə ki, baletdə musiqi rəqs və pantomimanı müşayiət etməklə bərabər, eyni zamanda əsərin dramatik məzmununu özündə əks etdirir. Azərbaycan baletinin yaranma tarixi Xalq artisti, bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəylinin adı ilə bağlıdır. Bəstəkar “Qız qalası” baleti ilə Azərbaycanda bu janrın əsasını qoydu. “Qız qalası” baletində bəstəkar xalq mahnılarımızdan, muğam təsniflərindən, həm də Azərbaycan xalq rəqslərindən geniş istifadə etmişdir. Məsələn, mahnı-rəqs janrında olan “Ay bəri bax”, sırf Azərbaycan xalq rəqsi olan “Şalaxo”, “Tərəkəmə”, “Kikican” kimi musiqi nümunələri simfonik orkestrin ifasında “Qız qalası” baletinə xüsusi gözəllik verir.

Bəstəkarın Məmməd Səid Ordubadinin librettosu əsasında yazdığı “Nizami”, özünün librettosu əsasında “Söyüdlər ağlamaz” operaları, Nəsiminin qəzəlləri əsasında “Xoreoqrafik freskalar” və s. əsərləri dinləyicilərin böyük rəğbətini qazanmışdır.

Musiqi dinləyək

“Tərəkəmə” Azərbaycan xalq rəqsindən bir parça

Hər iki musiqinin melodiyası eyni olsa da, ifa tərzləri müxtəlifdir. Əgər tək bir musiqi alətinin ifasında “Tərəkəmə” və “Şalaxo” rəqsləri, sadəcə, bir və ya bir neçə rəqqasın rəqsini müşayiət edirsə, simfonik orkestrin ifasında səslənən bu rəqsdə xüsusi tərəvət, incəlik, dolğun səslənmə duyulur.

Bunu da bilin

Qara Qarayevin “Yeddi gözəl” və “İldırımli yollarla”, Fikrət Əmirovun “1001 gecə”, Arif Məlikovun “Məhəbbət əfsanəsi” əsərləri dünya baleti sənətinin qızıl fonduna daxil edilmişdir.

Musiqi dinləyək

**Ə.Bədəlbəyli. “Qız qalası” baleti.
“Şalaxo” rəqsindən bir parça**

Yeni mahnı öyrənək

AY BƏRİ BAX

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Pəncərədən daş gəlir,
Ay bəri bax, bəri bax.
Xumar gözdən yaş gəlir,
Ay bəri bax, bəri bax.

II

Səni mənə versələr,
Ay bəri bax, bəri bax.
Hamiya da xoş gələr,
Ay bəri bax, bəri bax.

III

Pəncərənin milləri,
Ay bəri bax, bəri bax.
Açıb qızıl gülləri,
Ay bəri bax, bəri bax.

IV

Oğlanı yoldan eylər,
Ay bəri bax, bəri bax.
Qızın şirin dilləri,
Ay bəri bax, bəri bax...

Nəqərat:

Bəri bax... ay bəri bax,
Bəri bax... ay bəri bax,
Bəri bax, ay bəri bax, bəri bax...

Nəqərat:

“Ay bəri bax” xalq mahnısından Əfrasiyab Bədəlbəyli “Qız qalası” baletində istifadə etmişdir. “Ay bəri bax” mahnı-rəqs janrındadır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Balet nədir?
2. “Qız qalası” baleti haqqında nə bilirsiniz?
3. “Mahnılar və onların irihəcmli musiqi əsərlərində rolu” haqqında danışın.

28. AZƏRBAYCAN XALQ MUSIQISI VƏ OPERETTA

Operetta komediya məzmunlu, simfonik orkestrin müşayiəti ilə musiqili-rəqs səhnələrindən və danışiq epizodlarından ibarət səhnə əsəridir. XIX əsrin ortalarında Fransada yaranan və sərbəst janr kimi məşhurlaşan bu musiqili səhnə əsərləri əvvəlcə bütün Avropaya, daha sonra Rusiyaya və Amerika Birləşmiş Ştatlarına yayılır.

*“Arşın mal alan”
filmindən*

*“O olmasın, bu olsun”
filmindən*

Azərbaycanda bu janrın yaranması dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin adı ilə bağlıdır. Onun “Arşın mal alan” operettası bütün dünyada məşhur bir əsərə çevrildi. Bu operetta sonralar bir sıra xarici ölkələrdə tamaşaya qoyularaq dünya şöhrəti qazandı və respublikamızda bu əsər iki dəfə film şəklində çəkildi. Bəstəkarın yaratdığı “O olmasın, bu olsun” və “Ər və arvad” operettaları da xalq tərəfindən sevilir.

Bunu da bilin

Əsərin dinləyicilər tərəfindən tez qavranılması üçün Üzeyir Hacıbəyli “O olmasın, bu olsun” operettasında xalq mahnılarından və rəqslərindən məharətlə istifadə etmişdir. Məsələn, Məşədi İbadın Gülnaz və qulluqçu Sənəmlə oxuduğu trioda “Hüsnü bağında” adlı xalq mahnısının həm melodiyasından, həm də sözlərindən istifadə etmişdir. Operettadakı hamam səhnəsində səslənən “Hamamın içində” adlı kişi xoru tərəfindən oxunan mahnının musiqisi də Cənubi Azərbaycan aşığılarına aiddir.

Musiqi dinləyək

Ü.Hacıbəyli. “O olmasın, bu olsun”.
Məşədi İbad və Gülnazla Sənəmin triosu

Bunu da bilin

Trio üç musiqçinin birlikdə ifası deməkdir. Dinlənən trio – vokal triosu adlanır. Bu musiqi nümunəsinin bəndini Məşədi İbad, nəqəratını isə ikisəsli kimi Gülnazla Sənəm ifa edir.

Notla oxuyaq

HÜSNÜ BAĞINDA (Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Hüs - nü ba - ğın - da gə - zə - sən, gü -
lü sün - bül də - rə - sən, sən ki - mi bir gö -
zə - li, ba - ğın i - çin - də gö - rə - sən.

Bəstəkar “Məşədi İbad”ın mahnısı və “Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti”ndə “Darçını” və “Uzundərə” Azərbaycan xalq rəqslərindən istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək və “Darçını” rəqsi ilə müqayisə edək

Ü.Hacıbəyli. “O olmasın, bu olsun”.
Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti

Bunu da bilin

Duet iki musiqçinin birgə ifasıdır. “Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti” vokal duet adlanır.

Yeni mahnı öyrənək

UŞAQLAR SEVİNSİN HƏMİŞƏ

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Məmməd İsmayılovundur.

I

Bu dünya hamıya beşikdir,
Bu dünya hamıya anadır.
Uşaqlar dünyanın sabahı,
Uşaqlar sabaha can atır.

Nəqərat:

Arzular gül açıb güllənsin,
Torpaqlar sevensin həmişə.
Günəşə dil açıb dillənsin,
Uşaqlar sevensin həmişə.

II

Sülh olsun, yer üzü gül olsun,
Uşaqlar böyüsün firavan.
Günəşin nuruyla yuyulsun
Bu yerlər, bu göylər, bu cahan.

Nəqərat:

III

Böyüklər, bəs kimdən sorulsun,
Cavabı suallı uşaqlar.
Beləcə böyüyüb boy atsın
Atalı-analı uşaqlar.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Operetta nədir?
2. Ü.Hacıbəyli “O olmasın, bu olsun” operettasında “Məşədi İbadın Gülnaz və qulluqçu Sənəmlə triosu”nda hansı xalq mahnısından istifadə etmişdir?
3. “Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti” hansı janra aiddir?
4. Duet nədir? Hansı mahnını duet şəklində oxumaq istəyərdiniz və kiminlə?

29. 28 MAY — RESPUBLİKA GÜNÜ VƏ MUSİQİ

Vətənimizin tarixi günləri və bayramları sırasında çox böyük əhəmiyyət kəsb edən — Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranma günüdür. 1918-ci il may ayının 28-də Azərbaycan Milli Şurası İstiqlal Bəyannaməsi ilə Azərbaycanda Demokratik Respublikanın yaradıldığını bildirdi və respublikanı tanıyan ilk ölkə Türkiyə dövləti oldu. Azərbaycan Demokratik Respublikası hüquqi və dünyəvi dövlət nümunəsi oldu. Cənubi Qafqazda müstəqillik əldə etmiş zəngin yeraltı və yerüstü sərvətləri olan bu ölkəni sevməyənlər müstəqilliyimizə qarşı çıxdılar. 1920-ci il aprel ayının 28-də Azərbaycan yenidən rus ordusu tərəfindən işğal olundu. 70 il sürən əsarətdən sonra 1991-ci il oktyabr ayının 18-də Vətənimiz yenidən öz müstəqilliyini qazandı. Hər il mayın 28-də ölkəmizdə Respublika Günü böyük bir təntənə ilə qeyd olunur. Azərbaycan bəstəkarları da Respublika Günü münasibətilə çoxsaylı mahnı, kantata, oratoriya, opera və simfonik əsərlər yazıb. Bu əsərlərdən biri də Xalq artisti, bəstəkar Oqtay Zülfüqarovun “Şənlən, mənim xalqım” uvertürasıdır.

Musiqi dinləyək

Şənlən, mənim xalqım

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovundur.

Oqtay Zülfüqarovun bu əsərini Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasının uvertürası ilə müqayisə etmək olar. Belə ki musiqinin xarakteri, milliliyi, dramaturgiyası və quruluşu cəhətdən bu iki əsər bir-birinə çox yaxındır.

Notla oxuyaq

Ü.Hacıbəyli. “Milli marş” mahnısından bir parça

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Nəriman Həsənzadəninindir.*

Od ürəkli, od nəfəsli diyarım,
Ocağına can qurban, Azərbaycan!
Əzilsən də, əyilməyən vüqarımsan,
Bu çağına canım qurban, Azərbaycan!

Savaşlardan alınıacaq çıxan zaman
Tarixlərə bağışladın neçə qurban
Hər qonşuda bir parçası əsir qalan,
Torpağına canım qurban, Azərbaycan!

Hər uğurun gələcəyə bir yol açır,
Hər dost elə xoş niyyətin işıq saçır.
Hər millətə, hər məzhəbə isti, açıq
Qucağına canım qurban, Azərbaycan!

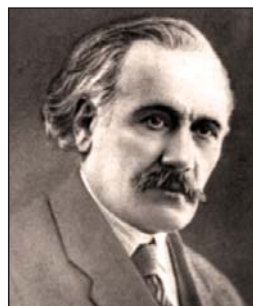
Neçə gizli sərvət yatır qucağında,
Neçə ölkə od aparır ocağından.
Azadlığın al rəmzi var bayrağında,
Bayrağına canım qurban, Azərbaycan!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR:

1. Müstəqillik günü haqqında nə bilirsiniz?
2. “Azərbaycan” mahnısında Nəriman Həsənzadə və Emin Sabitoğlu hansı sözlərlə və hansı musiqi ifadə vasitələri ilə Vətən obrazını yaradıblar?

İfaçıları və bəstəkarları şəkillərinə görə təyin edin.

Sinif konsertinə hazırlıq

LAYIHƏ

MAHNI REPERTUARI

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Aygün Səmədzadənin,
sözləri Kəmalə Abıyevanın.

Moderato

p

mp

mf

A - zər - bay - can, göz - lə - ri - min qa - ra - sı.

A - zər - bay - can, ya - şa - ma - ğın mə - na - sı Nə de - yim ki, la - yiq ol - sun

İSTİQLAL BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzəninindir.*

Marş tempində

Çi - çək - lən - di e - li - miz, nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu töh - fə - si qis - mət ol - du biz - lə -
Nəqərat: Xor
-rə!.. Düz niy - yət - li - sən bu dün - ya - da
sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Pənah Əliyevindir.*

Marş tempində

Sa - bah - la - rın zə - fə - ri, A - zər - bay - can əs - gə - ri.
Qov Və - tən - dən düş - mə - ni, A - zər - bay - can əs - gə - ri.
Nəqərat
Qəm li - ba - sı gey - mə - sin Bi - zim çi - çək - li dağ - lar.
Gül - lə sə - si, top sə - si E - şit - mə - sin u - şaq - lar.
Sa - bah - la - rın zə - fə - ri, A - zər - bay - can əs - gə - ri.

SARI GƏLİN

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

I

Saçın ucun hörməzlər,
Gülü sulu dərməzlər,
Bu sevdə nə sevdədi?
Səni mənə verməzlər,
Neynim, aman, aman, sarı gəlin.

II

Bu dərənin uzununu,
Çoban, qaytar quzunu, quzunu,
Nə ola, bir gün görəm,
Nazlı yarın üzünü,
Neynim, aman, aman, sarı gəlin.

III

Aşıq ellər ayrısı,
Şana tellər ayrısı.
Bir gününə dözməzdim,
Oldum illər ayrısı.
Neynim, aman, aman, sarı gəlin.

AZADLIQ MARŞI

*Musiqisi "Heyratı" zərbi-muğamı,
sözləri Elçin Mirzəbəylinindir.*

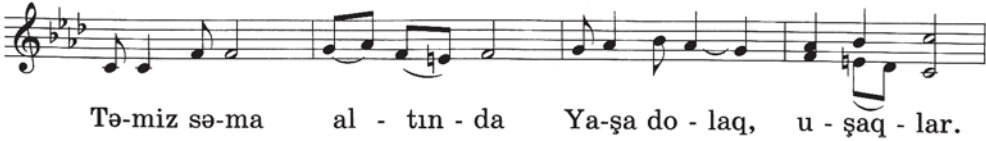
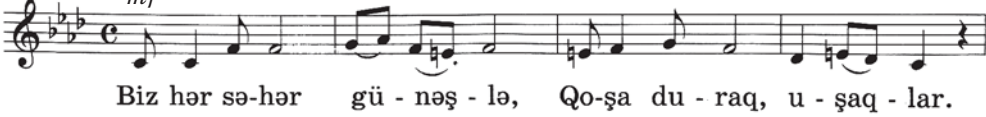
Marş tempində

Ey u - lu Və - tə - nim, doğ - ma tor - pa - ğım,
Var tü - kən - məz o - dun, sön - məz o - ca - ğın.
A - zad - lı - ğa çıx - maq ü - çün qalx - sın bay - ra - ğın.
Qalx a - ya - ğa, mil - lət, boğ - ma - sın - lar sə - si - mi - zi,
Bir bay - raq al - tın - da bir - ləş - dir bi - zi.
Biz ki Və - tən oğ - lu, mil - lət oğ - lu, Od - lar oğ - lu -
yuq. Biz ki xal - qa bağ - lı, yur - da bağ - lı, e - lə bağ - lı -
yıq. Biz ki haqq yo - lun - da an - dı - mız - dan dön - mə - rik heç
vaxt, Vu - ruş zül - mə qar - şı, ey u - lu tor - paq!
Qalx a - ya - ğa, mil - lət, boğ - ma - sın - lar sə - si - mi - zi,
Bir bay - raq al - tın - da bir - ləş - dir bi - zi.

TƏMİZ SƏMA ALTINDA

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasındır.*

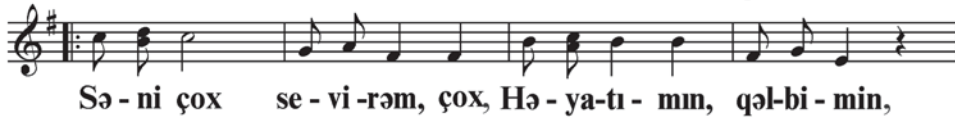
Oynaq
mf

İÇƏRİŞƏHƏR

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınındır.*

Moderato

-ri. Xəz-ri, əs, al. qoy -nu-na, Mə-nim-lə keç şə-hə-ri.

mf Çək mə-ni nə-fəs ki-mi Kök-sü-nə, ey qəl-bi -min,

Ru-hu-mun iç şə-hə-ri, Qə-dim İ-çə-ri-şə - hər!

QARABAĞ

Musiqisi və sözləri Bəhram Nəsimovundur.

Sev - gi - lim sey - rə ç i - xaq bur - da gəl
Tar - la - la - rın - da nə - çə qəh - rə - man

SÜLH MƏŞƏLİ

*Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Rafiq Yusifoğlunundur.*

Allegretto

Bir ar - zu dü - şün - dü - rür Cə - nu - bu, Şər - qi, Qər - bi,
Sül - hün qa - dir ad - dı - mı Tap - da - sın gə - rək hər -
bi. rək hər - bi Yan - dır sülh mə - şə - li - ni,
Məhv e - lə hər - bi, hər - bi. Yan - dır sülh mə - şə - li - ni,
Məhv e - lə hər - bi, hər - bi! Məhv e - lə hər -
bi, hər - bi, hər - bi!

YAXŞI YOL

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

Marş tempində

Dörd qar - da-şığ, qur-ban o-lağ a - na yur-da dör-dü-müz,
Qüd - rət - li - dir el - lə - ri - miz, yox ü - rək - də də - di - miz,
də - di - miz. Qoy-maz tap-dan-sın Və - tə - ni qo - ça - ğı - mız,
mər - di - miz, mər - di - miz. **Nəqərat** Düş-mən-lə-rə ver-mə a-man,
get, qar - da - şım, yax-şı yol, yax-şı yol. Yurd - la - rı - nı
e-lə vi - ran, get, qar - da - şım, yax - şı yol, yax - şı yol.

İGİD ƏSGƏR, MÖHKƏM DAYAN

Musiqisi və sözləri Şahin Musaoğlunundur.

Allegro moderato
Canto **2** **mf**
1. Çox sı-na-dı bi-zi za-man
ne - çə şə-hid get-di qur-ban Si-nə-siy - lə
si-pər o-lan - i-gid əs-gər, möh-kəm da-yan!
Nəqərat
Ya a-zad ol, ya can-dan keç, ya can-dan keç i-ki yol-dan bi-ri-ni

Çox sınıadı bizi zaman,
Neçə şəhid getdi qurban.
Sinəsiylə sipər olan –
İgid əsgər, mühkəm dayan!

Salam Vətən, salam ana,
Çətin gündə bizi sına.
Qanla cavab verək qana –
İgid əsgər, mühkəm dayan!

Şəhid qanı axan torpaq,
Yad ayaqda olmaz tapdaq.
Düşmənlərin qan qusacaq –
İgid əsgər, mühkəm dayan!

Nəqərat:

Ya azad ol, ya candan keç,
İki yoldan birini seç.
Azadlığın şərbətin iç,
İgid əsgər, möhkəm dayan!

QURBAN OLUM

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Rəsim Kərimlinindir.

Moderato

mf Və-tən, sə - nin tor - pa - ğı - nın Qüd-rə - ti - nə
qur-ban o - lum. Ba - bə - ki - nin, Ko - roğ - lu - nun
Qey-rə-ti-nə qur-ban o - lum, qur-ban o-lum! Də-fi-nə var
də-ni - zin - də, Hər da - ğı - n - da, hər dü - zün - də.
Nə - yin yox - dur yer ü - zün - də? Şöh - rə - ti - nə
qur - ban o - lum, qur - ban o - lum!

BAKI HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Vəsiq Adıgözəlovun,
sözləri Rəsul Rzanındır.

Moderato

Xe - zə - ri - min si - ne - si Gah zil, gah da
bəm o - lur. Yar - paq - la - rın, gül - lə - rin Ni -
yə hər - den nəm o - lur? Sən - den ay - rı dü - şən - de
Kön - lüm do - lu qəm o - lur.

Sən-dən ay - rı dü - şən - də Kən-lüm do-lu

qəm o - lur. Qu - ca-ğın-da Xə - zə - rin Ya-

tüb din-cə - lən Ba - kı. Qa - rı, çis-kin ya - ğı -

şi Öy - ri kön- də - lən Ba - kı.

OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN!

(Yumoristik mahnı)

Musiqisi Zakir Bağirovun,
sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.

Moderato

O - ğul mə-nim - dir ə-gər, o - xut - mu - ram əl çə - kin!

Bəs ki, u - şaq - dır hə-lə yax - şı-ya - man san - ma-yır

el-min ə - bəs ol - du-ğün an - la-ma-yır, qan-ma-yır.

Sa - ir u - şaq - lar ki-mi hər sö - zə al - dan - ma - yır.

Sa - ir u - şaq - lar ki-mi hər sö - zə al - dan - ma - yır.

Ey -lə-mə-yin dən -gə-sər, o - xut-mu ram, əl çə - kin!

SƏNİ ADIM QORUSUN

("Ağ atlı oğlan" bədii filmindən)

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ramiz Rövşənindir.

Moderato *mf*

Ağ-la - ya - nım ta - pıl - sa,
Nə var şə - hid qa - nı - na.

Nə var öl - mək - den gö - zəl?! den gö - zəl?!
Ba-tan köy- nek -

Gəl ağ - la - ma sən be - lə, Göz yaş-la - rın
Mən öl-düm in - nən be - lə, Sə - ni dər - dim

qu - ru - sun, qo - ru - sun.

AY NƏĞMƏSİ

Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.

Tempo di valse

mf

Göy - lər - də Ay gö - rün - dü, hər yan gün - dü -

-zə dön - dü. İ - şıq - lan - dı me - şə, dağ...

Nəqərat: *f*

A - ya nəğ - mə o - xu - yaq. Ey gö - zəl Ay,

qə - şəng Ay, gün - lə - ri say, dur - ma, say! Bir gün qa - nad

a - ça - rıq, Biz qoy - nu - na u - ça - rıq!

TƏBİƏT MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.*

Moderato

mf

Dost-lar, sa-lam - la - yaq a - çan gün - dü - zü,

Doğ-ma yur-du - mu-zun çı - xaq sey - ri - nə.

Bir-gə qu - laq a - saq sə - hər dan ü - zü

Ça - yın nəğ - mə - si - nə, çö - lün seh - ri - nə.

Son üçün

// lar, İlk ba - har o - lar, ilk ba-har o - lar.

Təkrar üçün

ANA LAYLASI

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Moderato

mf

Şəf-qə-ti nur ve - rib göz-lə-ri-mi - zə, kö - nuldün-ya - sı - dır

a - na lay - la - sı E - lə bil qa - rı - şıb söz - lə - ri - mi - zə

Nəqarat:

Di - lin ay - na - sı dır a - na lay - la - sı. A - na, a -

na, a - na lay - la - sı. A - na a -

-na a - na lay - la - sı.

LAÇIN

Azərbaycan xalq mahnısı

Allegretto moderato

1. A - raz a - xar lil i - lə, ³

dəs - tə - dəs - tə gül i - lə.

Mən ya - nı - mı se - vi - rəm

şi - rin - şi - rin dil i - lə.

Nəqərat

Ay La - çın, can La - çın,

mən sə - nə qur - ban, La - çın.

AZƏRBAYCAN ULDUZU

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.

Vals tempində **Solo *mf***

Sən e - li - min mərd qı -

zi, Zə - ka - li öv - la - dı - san.

A - zər - bəy - can ul - du - zu - Şə - rə - fi - sənə - dı - san.

Solo A - dın ki - mi ö - zün də, Meh - ri - bən - san, meh - ri - bən.

Xor *f unis*

Solo *Se-vir-sən u-şaq-la - n, Di-lin-də da-im can, can.*

Xor *A*

Solo *A*

Xor *A-din ki-mi ö - zün də, Meh-ri - ban-san, meh - ri - ban.*

Solo *A*

Xor *Se-vir-sən u-şaq-la - n, Di-lin-də da-im can, can.*

Solo *A*

Xor *f*

NOVRUZ GƏLİB

*Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Ramiz Rövşənindir.*

Allegretto

Nov-ruz gə-lib, yaz gə - lib, Bir ə - lin - də saz gə - lib

Bir ə - lin - də xon-ça - sı, A-çıb gü-lün qön-çə - si. Bül-bü-lə a - vaz gə - lib,

Nov-ruz gə - lib, yaz gə - lib, Bül-bü - lə a - vaz gə - lib,

Nov-ruz gə - lib, yaz gə - lib.

ANA KÜR

*Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Teymur Elçinindir.*

Moderato

mf

Tə - pə - lər - dən, də - rə - lər - dən a - xan - Kür, a - xan - Kür,
 Dal - ğa - dal - ğa baş qal - dı - rıb ba - xan - Kür, ba - xan - Kür,
 Si - nə - si - nə ul - duz - la - rı ta - xan - Kür.

Nəqərat

f

Söh - bə - tin şı - rin o - lur, Su - la - rın
 sə - rin o - lur, ü - rə - yi -
 mə tö - kü - lür, A - na Kür! A - na Kür!

Son üçün

BAHAR NƏĞMƏSİ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Moderato

mf

Qa-nad çal ça - mən - lər - də, süz, ba-har, qa-nad çal,
 ça - mən - lər - də, süz, ba-har l - lə-rə gəl, in - ci - lər
 düz, ba-har, el - lə-rə gəl, in - ci - lər düz, ba-har ül - bül

ö - püb gül - lə - ri, dost de - sin, bül - bül ö - pə - rək

gül - lə - ri, dost de - sin, ül qı - zart - sən bu - sə - dən

üz, ba - har, gül qı - zart - sən bu - sə - dən üz, ba - har!

Gəz, do - lan gül - lüs - ta - nı yel ki - mi. a - nış -

- dır kö - nül - lə - ri tel ki - mi. e - vinc ver, se - vinc

gə - tir hər e - lə, e - vin - sən a - ləm bu şəh -

el ki - mi. Hey! Gəz ba - har, süz ba -

har, Ba - har!

ŞƏNLİK MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

Allegretto

Gə - lin, gə - lin, u - şaq - lar, şən - lik e - dək biz - ye - nə.

Şi - rin nəğ - mə o - xu - yaq Bu se - vim - li Və - tə - nə

bu - se vim - li Və - tə - nə! Gö - rün - ne - cə bəx - ti - yar,

Gö - zəl gün - lə - ri - miz var! Gö - rün - ne - cə

bəx - ti - yar, Gö - zəl gün - lə - ri - miz var!

VƏTƏNİMSƏN

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.

Allegro

AY BƏRİ BAX

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

1. Pən - cə - rə - nin mil - lə - ri, Ay bə - ri bax, bə - ri bax.

A - çıb qı - zıl - gül - lə - ri, Ay bə - ri bax, bə - ri bax.

Oğ - la - nı yol - dan ey - lər, Ay bə - ri bax, bə - ri bax.

Qı - zın şı - rin dil - lə - ri, Ay bə - ri bax, bə - ri bax.

Bə - ri bax, Ay bə - ri bax, bə - ri bax, Ay bə - ri bax, bə - ri bax, Ay bə - ri bax, bə - ri bax.

I

Pəncərədən daş gəlir,
Ay bəri bax, bəri bax.
Xumar gözdən yaş gəlir,
Ay bəri bax, bəri bax.

II

Səni mənə versələr,
Ay bəri bax, bəri bax.
Hamıya da xoş gələr,
Ay bəri bax, bəri bax.

Nəqərat:

Bəri bax... ay bəri bax,
Bəri bax... ay bəri bax,
Bəri bax, ay bəri bax, bəri bax...

III

Pəncərənin milləri,
Ay bəri bax, bəri bax.
Açıb qızıl gülləri,
Ay bəri bax, bəri bax.

VI

Oğlanı yoldan eylər,
Ay bəri bax, bəri bax.
Qızın şirin dilləri,
Ay bəri bax, bəri bax...

Nəqərat:

UŞAQLAR SEVİNSİN HƏMİŞƏ

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Məmməd İsmayilovundur.*

Allegro moderato

mf

mp

Bu dün-ya ha-mi-ya
U-şaq-lar dün-ya-nın

be şik - dir, bu dün-ya ha-mi-ya a - na - dir.
sa - ba - hı, U-şaq-lar sa-ba-ha

BİZ VƏTƏN ƏSGƏRİYİK

Musiqisi E.Dadaşovanın,
sözləri T.Mahmudlunundur.

Alla marcia

Piano

4

Pno.

7

Pno.

10

Solo

10

Pno.

Ba - la - ca əs - gə - rik biz hü - nər gös - tə -

13 *f*

Solo

ri - rik biz ! Və - tə - nin ke - şı - yın - də

Pno.

16 *cresc.* *mp*

Solo

16 a - yıq da - ya - nı - rıq biz! E - hey! Çöl - lə -

Pno.

19 *mf*

Solo

19 ri o - yat, öy - rən hər - bi o - yu - nu!

Pno.

22 *mf* *cresc.*

Solo

Qo - ru, qo - ru Və - tə - ni - nin gül - çi - çək - li

Pno.

25 1. 2. 3. *Mahnımı bitirmək üçün*
Solo qoy-nu - nu!

25 1. 2. 3.
Pno. *da capo al Fine*

29
Solo

29
Pno. *smf* *cresc.* *ff* *p*

II

Geydik əsgər paltarı,
Geydik əsgər çəkməsi.
Sülhdür bizim nəğmənin
Hər sözü, hər kəlməsi!

Nəqərat:

III

Sahibiyik bu yurdun,
Bu dənizin, bu çayın,
Bu günəşin, bu ayın,
Ellər bizə arxayın!

Nəqərat:

BAYRAM MAHNISI

*Musiqisi Mehriban Əhmədovanın,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

Allegretto

f

Bu gün şən bay - ra - mı - dir

el - lə - rin la lə - lər bay - ra - ğı - dir

çöl - lə - rin. Çöl - lər - dən gül yı - ğa - ğın

dost - la - rim ça - la - ğın oy - na - ya - ğın

dost - la - rim

Bay-ram-lar cox ya - ra - şır biz - lə - rə

Bay ram - da nəğ - mə ya - ğır düz - lə - rə

A - lı - şan göz - lə - rə bax göz - lə - rə

oy - na - maq_ çox ya - ra - şır_ qız - la - ra

Bu gün şən bay - ra - mı - dır el - lə - rin.

La - lə - lər_ bay - ra - ğı - dır çöl - lə - rin

ən şı - rın nəğ - mə - lə - ri

söy - lə - yək quş - la - rı yol - la - rın - dan

ey - lə - yək La - lə - lər

bay - ra - ğı - dır çöl - lə - rin

BAYRAM MAHNISI

*Musiqisi Mehriban Əhmədovanın,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

I

Bu gün şən bayramıdır ellərin,
Lalələr bayrağıdır çöllərin.
Çöllərdən gül yığağın, dostlarım,
Çalağın, oynayağın, dostlarım.

Nəqərat:

Bayramlar çox yaraşır bizlərə,
Bayramda nəğmə yağır düzlərə.
Alışan gözlərə bax, gözlərə,
Oynamaq çox yaraşır qızlara.

II

Bu gün şən bayramıdır ellərin,
Lalələr bayrağıdır çöllərin.
Ən şirin nəğmələri söylərəm,
Qızları yollarından əylərəm.

Nəqərat:

Səsimiz hər tərəfi bəzəsin,
Gülüşlər çiçəklərə bənzəsin.
Bu gün şən bayramıdır ellərin,
Lalələr bayrağıdır çöllərin.

III

Ulduzlar fişənglərin kölgəsi,
Yurdumuz işıqların ölkəsi.
Bu gün şən bayramıdır ellərin,
Lalələr bayrağıdır çöllərin.

SƏRHƏDÇİLƏR

Musiqisi Mehriban Əhmədovanın,
sözləri Fikrət Qocanıdır.

Maestoso

The first system of the musical score is in 4/4 time, marked 'Maestoso'. It features a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves. The piano part begins with a series of chords in the right hand and a steady eighth-note bass line in the left hand.

The second system continues the piece. The vocal line has a melodic phrase with a repeat sign. The piano accompaniment includes triplets in both hands. The lyrics 'İs-tər tu-fan-lar ol-sun' are written under the vocal line.

The third system features a more active vocal melody. The piano accompaniment consists of chords in the right hand and a steady eighth-note bass line in the left hand. The lyrics 'şax ta, bo-ran, qar ol-sun. Sər-həd-çi-lər var ol sun göz qırp-maz ke şik -çi-dir.' are written under the vocal line.

The fourth system concludes the piece. The vocal line has a melodic phrase with a repeat sign. The piano accompaniment consists of chords in the right hand and a steady eighth-note bass line in the left hand. The lyrics 'İs-tər tu-fan-lar ol-sun şax ta, bo-ran, qar ol-sun. Sər-həd-çi-lər var ol-sun' are written under the vocal line.

göz qırp-maz ke-şik-çi-lər Və-tən ar-xa-yın ça-lış, din-cəl, iş-lə, gül, da-nış

sər-həd çi-lə-rə al qış! Göz qırp-maz ke-şik-çı-dir. Və-tən ar-xa-yın ça-lış,

din cəl, iş-lə, gül, da nış sər-həd çi-lə-rə al qış! Göz qırp-maz ke-şik-çı-dir.

Göz qırp-maz ke-şik-çı - dir. dir.

SƏRHƏDÇİLƏR

*Musiqisi Mehriban Əhmədovanın,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

I

İstər tufanlar olsun,
Şaxta, boran, qar olsun.
Sərhədçilər var olsun,
Göz qırpma keşikçidir.

Nəqərat:

Vətən, arxayın çalış,
Dincəl, işlə, gül, danış.
Sərhədçilərə alqış,
Göz qırpma keşikçidir.

II

Qalam sərhəd səngərim,
Döyüşən ilk əsgərim.
Oğlum, qardaşım, ərim,
Göz qırpma keşikçidir.

Nəqərat::

Vətən, arxayın çalış,
Dincəl, işlə, gül, danış.
Sərhədçilərə alqış,
Göz qırpma keşikçidir.

TOPÇU VÜSAL

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınındır.*

Marş

Top-çu Vü- sal, ni-şan a - lır, Gö-zü şa- hin gö- zü-dür hey!
Qoy mər-ni - ni, tez ni- şan al. Et düş-mə-ni dar - ma-da - ğın.

Top-çu Vü- sal, top a- tan - da cən-ga-və- rin ö- zü-dür, hey!
Top-çu Vü- sal, tank vu- rub - dur ne- çə-ne- cə,

yı- ğın - yı- ğın. Qa- ra bağ- da zə- fər ça- laq, o - yan- ma - yaq

top sə - si- nə. Gö- yər çin- lər u- çub qon - sun Qoy, top- la - rın

lü- lo - si- nə. Qoy top- la - rın lü- lo - si- nə.

Topçu Vüsal nişan alır,
Gözü şahin gözüdür, hey!
Topçu Vüsal top atanda
Cəngavərin özüdür, hey!

Düşmən tankı hücumdadı,
Topçu Vüsal, vermə aman.
Qoy düşmənin qəlbi dursun
Sənin topun atan zaman.

Qoy mərmini tez nişan al,
Əz düşməni darmadağın.
Topçu Vüsal tank vurubdur
Neçə-neçə, yığın-yığın...

Dur ayağa, qəhrəmanım,
Yol alaq üzü zəfərə.
Allah güc versin qoluna,
Aparsın özü zəfərə.

Nəqərat:

Qarabağda zəfər çalaq,
Oyanmayaq top səsinə.
Göyərçinlər uçub qonsun
Qoy topların lüləsinə.

MUSİQİ LÜĞƏTİ

ADAJİO — çox ağır temp

ALLEQRO — cəld temp

ANDANTE — ağır temp

ANTRAKT — tamaşanın pərdələri (aktları) və ya konsertin hissələri arasında qısa fasilə

ARİYA — opera, oratoriya və kantatada simfonik orkestrin müşayiəti ilə bir vokal ifaçı tərəfindən ifa olunan musiqi nömrəsidir

BARİTON — yunan sözü olub, mənası ağır ton deməkdir (Bas və tenor arasında orta kişi səsi)

DİRİJOR — fransız sözü olub, idarə edən, istiqamətləndirən deməkdir. Musiqi kollektivlərinə (orkestr, xor, mahnı və rəqs ansamblı, opera və balet tamaşaları) rəhbərlik edib, onlara istiqamət verən şəxs

DUET — iki musiqiçinin birgə ifasıdır

FİNAL — böyük formalı musiqi əsərinin (sonatanın, simfoniyanın, konsert, trio, kvartet və s.) sonu

FORTE (f) — güclü səslənmə

FORŞLAQ — musiqini gözəlləşdirən bəzək işarəsi

HÜMAYUN — 7-ci klassik Azərbaycan muğamıdır. “Hümayun” fars kəlməsi olub uğurlu, səadətli, mübarək, şaha məxsus mənasındadır. Hümayun — Hindistanda bir sülalənin başçısının adıdır

XOR — vokal musiqi ifaçıları kollektivi

İNGİLİS NƏFİRİ — Avropa ağac nəfəsli musiqi aləti

JANR — musiqi əsərlərinin növü. Adətən, bu termin musiqinin ayrı-ayrı sahələrinə aid işlədilir, məsələn: opera janrı, balet janrı, simfonik janr və s.

KAMERA MUSİQİSİ — böyük olmayan musiqi ifaçıları qrupu (duet, trio, kvartet və s.) üçün bəstələnmiş instrumental və ya vokal musiqisi

KANTATA — bir, yaxud çoxhissəli, təntənəli, nağıl-epik xarakterli vokal-simfonik əsər.

KVARTET — 4 nəfərdən ibarət ansambl

KVİNTET — 5 nəfərdən ibarət ansambl

QOBOY — Avropa ağac nəfəsli musiqi aləti
MUĞAM — şifahi ənənəli professional musiqi
MODERATO — mülayim temp
METSOFORTE (mf) — orta güclü səslənmə
MEZZOPIANO (mp) — orta zəif səslənmə
MENUET — XVII–XVIII əsrlərdə Avropada geniş yayılmış fransız rəqsi
ORATORİYA — solistlər, xor, qiraətçi və simfonik orkestr, orkestr üçün çoxhissəli musiqi əsəri
ORKESTR — böyük musiqi kollektivi. Müxtəlif orkestr növləri vardır: simfonik orkestr, simli orkestr, nəfəsli orkestr və s.
OPERA — vokal-instrumental musiqili dram əsəri
PAUZA — musiqi əsərlərinin ifası zamanı işlədilən fasilə. Hər bir vəznin özünəməxsus pauzası vardır
PIANO — italyanca sakit deməkdir
POLONEZ — yəni Polşa rəqsi. XVI əsrdə cəngavər döyüşçülərin təntənəli rəqs yürüşü
PRELYÜD — kiçikhəcmli instrumental əsər
RAST — birinci klassik Azərbaycan muğamı. Mənası farscadan doğru, düzgün deməkdir
REKVİYEM — matəm xarakterli çoxsəsli xor əsəri
SEGAH — Vətəni Azərbaycan olan “Segah” 3-cü klassik muğamımız hesab olunur. “Se” — farscadan üç, “gah” isə mövqe, məkan deməkdir.
SERENADA — axşam nəğməsi
SİMFONİYA — simfonik orkestr üçün bəstələnmiş irihəcmli musiqi əsəri
SİNKOPA — vurğunun xanənin qüvvəli hissəsindən zəif hissəsinə keçməsi
SKERSO — italyanca zarafat deməkdir. Cəld, şən musiqi əsəri
SOLİST — musiqi əsərini təklikdə ifa edən şəxs
SONATA — kamera instrumental musiqinin əsas janrlarından biri
ŞÖBƏ — dəsgah və ya instrumental muğamlarda bölmə, hissə
ŞUR — Azərbaycanda geniş yayılmış şən və lirik əhvali-ruhiyyəli muğam

ŞÜŞTƏR — 6-cı klassik Azərbaycan muğamıdır. “Şüştər” İranın cənubunda olan bir qəsəbədir

TOKKATA — fortepiano, yaxud orqan üçün yazılmış musiqi əsəri

TRİO — üç musiqiçidən ibarət ansambl

UVERTÜRA — musiqili səhnə əsərinin giriş hissəsi

VALS — bal rəqsi olub, XVIII əsrin ikinci yarısında meydana gəlmişdir. Adətən, iki nəfər tərəfindən ifa olunur. Musiqi ölçüsü 3/4-dür. XIX əsrdə Avropada geniş yayılmışdır

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. **A.Əsədullayev.** Instrumental muğam. “Adiloğlu” nəşriyyatı, Bakı, 2009.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov və başqaları.** Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı. I cild. “Mütərcim” nəşriyyatı, Bakı, 2011.
3. **O.Rəcəbov.** Uşaqlar və mahnılar. “İşıq” nəşriyyatı, Bakı, 1985.
4. **O.Rəcəbov.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası. “Mütərcim” nəşriyyatı, Bakı, 2010.
5. **O.Rəcəbov, N.Kazımov və başqaları.** Azərbaycan xalq musiqisi və musiqi müəllimi hazırlığı. “Mütərcim” nəşriyyatı, Bakı, 2012.
6. **O.Rəcəbov, S.Ağayeva, O.İmanova.** Elementar musiqi nəzəriyyəsi. “Çıraq” nəşriyyatı, Bakı, 2007.
7. **O.Rəcəbov, U.Miriyeva.** Musiqi və mənəvi tərbiyə. “Maarif” nəşriyyatı, Bakı, 1995.
8. **O.Zülfüqarov, V.Xəlilov.** “Musiqi-6”. “Pedaqogika” nəşriyyatı, Bakı, 2006.
9. **R.Zöhrabov.** Bəstəkarların portreti. “Gənclik” nəşriyyatı, Bakı, 1997.
10. Uşaq mahnıları antologiyası — I, II, III cild. “Rəfiq Xan-Sayadoğlu” nəşriyyatı, Bakı, 2005.
11. Ümumi təhsilin fənn standartları (I—XI siniflər). “Mütərcim” nəşriyyatı, Bakı, 2012.
12. **Z.Veysova.** Fəal/interaktiv təlim: müəllimlər üçün vəsait. UNICEF, 2007.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSIQİ 6

Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün

Musiqi fənni üzrə

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Yeganə Əsgər qızı Axundova
Lalə Şirməmməd qızı Hüseynova.

Redaktoru

Bədii və texniki redaktoru

Dizayneri

Korrektoru

Rəssam

Sevinc Nuruqızı

Abdulla Ələkbərov

Firuzə İbrahimova

Ülkər Tağıyeva

Firuzə Gəray qızı

© *Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2021_____*

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,8. Fiziki çap vərəqi 7,0.

Formatı 70x100 1/16. Kəsimdən sonra ölçüsü: 165x240.

Səhifə sayı 112. Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru, 10-12 pt.

Ofset kağızı. Ofset çapı. Sifariş .

Tiraj . Pulsuz. Bakı—2021.

Əlyazmanın yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix:

Nəşri hazırlayan və istehsal edən:
“Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya” MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

LAYIHƏ

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

